[२०२२] ४ एस. सी. आर ९२६

तेल आणि नैसर्गिक वायू महामंडळ(ONGC) लिमिटेड

- विरुद्ध -

मेसर्स डिस्कव्हरी एंटरप्रायझेस प्रायव्हेट लिमिटेड आणि इतर

(दिवाणी अपील क्रमांक २०४२/२०२२)

२७ एप्रिल २०२२

[न्यायमूर्ती डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड, न्यायमूर्ती सूर्य कांत आणि न्यायमूर्ती विक्रम नाथ]

लवाद-कंपन्यांचा समूह सिद्धांत-आवाहन-असा निर्णय देण्यात आला: कंपनी समूहातील एका कंपनीने केलेला लवाद करार हा स्वाक्षरी न करणाऱ्या संलग्न किंवा सहयोगी संस्था (सिस्टर कन्सर्न) याना बंधनकारक ठरू शकतो काय, जर पक्षांचे परस्पर हेतूबाबत परिस्थिती असे दर्शवित असेल तर स्वाक्षरीकर्ता, त्याचे संलग्न आणि स्वाक्षरी न करणाऱ्या पक्षांना बंधनकारक ठरवू शकते, जेव्हा (i) कंपन्यांचा एक समूह अस्तित्वात आहे; आणि (ii) पक्षकारांनी स्वाक्षरी न केलेल्या व्यक्तीला बांधण्याचा हेतू दर्शविणारी विधाने केली आहेत किंवा कार्यपद्धतीत गुंतले आहेत- लवाद करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या कंपन्यांच्या समूहातील कंपनी तरीही त्याच्याशी बांधली जाईल की नाही हे ठरवताना, कायदा खालील घटकांचा विचार करतोः (i) पक्षांचा परस्पर हेतू; (ii) करारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाशी स्वाक्षरी न करणाऱ्या व्यक्तीचे संबंध; (iii) विषयाची समानता; (iv) व्यवहाराचे संमिश्र स्वरूप; आणि (v) कराराचे पालन.

लवाद आणि समेट कायदा, १९९६ - कलम ३७- लवाद न्यायाधिकरणाचा निर्णय की त्याला अधिकारक्षेत्र नाही- त्याला आव्हान - असा निर्णय देण्यात आला. लवाद न्यायाधिकरणाकडे अधिकारक्षेत्र नाही अशी याचिका जर लवाद न्यायाधिकरणाने स्वीकारली, तर न्यायाधिकरणाचा आदेश वगळून कलम ३७ (२) (ए) अंतर्गत आव्हानास पात्र आहे- अपील अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना, लवादाला त्याच्या स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देण्याचा अधिकार देणाऱ्या कायद्यात अंतर्भूत असलेल्या उद्देश आणि जागरूकतेचा विचार करून त्याला अधिकारक्षेत्राचा अभाव आहे असे न्यायाधिकरणाने

ठरवलेल्या कारणांचा न्यायालयाने योग्य आदर केला पाहिजे- लवादाला अधिकारक्षेत्राचा अभाव आहे असा न्यायाधिकरणाचा निर्णय निर्णायक नाही कारण तो लवादाच्या अधीन असलेल्या कलम ३७ (२) (ए) अंतर्गत अपीलीय उपायाच्या अधीन आहे. तथापि, या अपीलीय अधिकाराचा वापर करताना, न्यायालयाने हे ध्यानातं ठेवले पाहिजे की विवादांचे निराकरण करण्यासाठी संस्थात्मक यंत्रणा म्हणून कायद्याने लवाद न्यायाधिकरणाला त्याच्या स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर शासन करण्याचा अधिकार दिला आहे.

अपील मंजूर करताना न्यायालयाने-

असा निर्णय दिला आहे कि- १. वर्तमान किंवा भविष्यातील वाद लवादाकडे सादर करण्यासाठी स्वाक्षरी केलेला लेखी करार त्रयस्थ पक्षाला बंधनकारक असलेल्या लवाद कराराची शक्यता वगळून टाकत नाही. स्वाक्षरी न करणारा कंपनी समूहाच्या सिद्धांतानुसार तसेच नियुक्ती, एजन्सी आणि उत्तराधिकार या तत्त्वांच्या अंमलबजावणीद्वारे बांधील असू शकतो. जर करार अंमलात आणणाऱ्या पक्षाचा जिवलग मित्र (ऑल्टर इगो) असेल तर लवाद खंड समाविष्ट असलेल्या करारावर स्वाक्षरी न करणारा पक्ष तो लवादासाठी कराराद्वारे बांधील असू शकतो. हे कंत्राटी कायद्याच्या सामान्य तत्त्वापासून वेगळे आहे की कंपन्यांच्या समूहातील प्रत्येक कंपनी ही एक वेगळी कायदेशीर संस्था आहे. स्वाक्षरी न करणारा लवाद कराराशी बांधील असू शकतो, जेथेः (i) कंपन्यांचा एक गट अस्तित्वात आहे; आणि (ii) पक्षांच्या कार्यपद्धतीत गुंतले आहे किंवा स्वाक्षरी न करणाऱ्याला बांधण्याचा हेतू दर्शविणारी विधाने केली आहे. [परिच्छेद २३] [९५५ -एच; ९५६-ए-सी]

२. लवाद कराराचा स्वाक्षरीकर्ता नसलेल्या कंपन्यांच्या समूहातील कंपनी त्याच्याशी बांधील असतील की नाही हे ठरवताना, कायदा खालील घटकांचा विचार करतोः (i) पक्षांचा परस्पर हेतू; (ii) करारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाशी स्वाक्षरी न करणाऱ्या व्यक्तीचे संबंध; (iii) विषयाची समानता; (iv) व्यवहाराचे संमिश्र स्वरूप; आणि (v) कराराची अंमलबजावणी. संमती आणि पक्षाची स्वायत्तता १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ मध्ये अंतर्भूत आहे. तथापि, स्वाक्षरी न करणाऱ्याला, सहयोगात्मक सिद्धांत, संस्था आणि अभिहस्तांकनवर आधारित किंवा सहयोगात्मक आधारावर जसे कि प्रतिबंधक कबुली (इस्टोप्पेल) किंवा द्वि स्वभाव यासारख्या गैर-संमतीच्या आधारावर बांधले जाऊ शकते.

[परिच्छेद ३६] [९५७-जी -एच ; ९५८-ए -सी]

३.१. सध्याच्या प्रकरणात, ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) च्या संयोजनावर कारवाई करण्याचा केलेला प्रयत्न, अशा संयोजनाची आवश्यकता सिद्ध करण्यासाठी कागदपत्रांचा शोध आणि तपासणीसाठी ओएनजीसी (ONGC) च्या अर्जाचा अभिनिर्णय न घेता अर्ज नाकारला गेला. शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा विचार करण्यात अयशस्वी ठरल्याने, न्यायाधिकरणाने कंपनी समूहाच्या सिद्धांताचा वापर स्थापित करण्यासाठी पुरेसे दस्ताऐवज आहे की नाही याची चौकशी करण्यापासून स्वतःला रोखले. न्यायाधिकरणाद्वारे केल्या जाणाऱ्या अभ्यासाशी शोध आणि तपासणीसाठीचा अर्ज खरोखरच संबंधित होता. [परिच्छेद २६ आणि ३०] [९५८-सी-डी; ९५९-ई-एफ].

३.२ पहिल्या लवाद न्यायाधिकरणाचा अंतरिम निकाल खालील कारणांमुळे निष्फळ ठरला आहे. (१) ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या शोध आणि तपासणीच्या अर्जावर निर्णय घेण्यात लवाद न्यायाधिकरणाला अपयश; (२) कंपनी समूहाच्या सिद्धांताला लागू करण्यासाठी कायदेशीर पाया निश्चित करण्यात लवाद न्यायाधिकरणाला अपयश; आणि (३) अधिकारक्षेत्राच्या याचिकेचा निपटारा झाल्यानंतरच ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या अर्जांवर निर्णय घेईल असा लवाद न्यायाधिकरणाचा निर्णय. कंपनी समूहाच्या सिद्धांताला आकर्षित करण्यासाठी ओएनजीसी (ONGC) ने केलेल्या याचिकेवर तोडगा काढण्यात पहिले लवाद मूलभूतः अपयशी ठरले. शिवाय, शोध आणि तपासणीसाठी ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेला अर्ज निराकरण न करता सोडून, पहिले लवाद न्यायाधिकरण जेडीआयएल (JDIL) चे डीईपीएल (DEPL) बरोबर आर्थिक ऐक्य मानले जाऊ शकते की नाही या मुद्द्यावर परिणाम कारक पुरावा देण्यास अयशस्वी ठरले आणि त्यामुळे लवाद कार्यवाहीमध्ये त्याला पक्षकार बनवले जाऊ शकते. [परिच्छेद ५० आणि ५१] [९७४-बी-एफ]

क्लोरो कंट्रोल्स इंडिया प्रायव्हेट लिमिटेड - विरुद्ध - सेव्हर्न ट्रेंट वॉटर प्युरिफिकेशन इंक आणि इतर **(२०१३) १ एससीसी ६४१: [२०१२] १३ एससी आर ४०२ - वर भर देण्यात आला.**

अमित लालचंद शाह आणि इतर - विरुद्ध - ऋषभ एंटरप्रायझेस आणि इतर **(२०१८) १५ एससीसी ६७८: [२०१८] ६ एससीआर १००१- पुष्टी करण्यात आले.**

इंडोविंड एनर्जी लिमिटेड - विरुद्ध - वेसकेअर (आय) लिमिटेड आणि इतर **(२०१०) ५ एससीसी ३०६: [२०१०] ५ एससीआर २८४**; *चेरन प्रॉपर्टीज लिमिटेड - विरुद्ध - कस्तुरी अँड सन्स लिमिटेड आणि इतर* **(२०१८) १६ एससीसी ४१३: [२०१८] ४ एससीआर १०६३;** *एमटीएनएल (MTNL) - विरुद्ध - कॅनरा बँक आणि इतर.* **(२०२०) १२ एससीसी ७६७: [२०१९] ११ एससीआर ६६०**; *डुरो फेलगुएरा - विरुद्ध - गंगावरम पोर्ट लिमिटेड* **(२०१७) ९ एससीसी७२९: [२०१७] १० एस सीआर २८५;** *संदर्भित रेकिट बेंकिझर (इंडिया) पी. लिमिटेड - विरुद्ध - रेन्डर्स लेबल प्रिंटिंग* **(२०१९) ७ एससीसी ६२: [२०१९] ८ एससीआर ९६६;** *सांग्योंग इंजिनीरिंग अँड कन्स्ट्रक्शन कंपनी लिमिटेड - विरुद्ध - नॅशनल हायवेज ऑथॉरिटी ऑफ इंडिया* **(२०१९) १५ एससीसी १३१: [२०१९] ७ एससीआर ५२२;** *मेसर्स डायना टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड - विरुद्ध - मेसर्स क्रॉम्पटन ग्रेव्हज लिमिटेड* **(२००९) २० एससीसी १ : [२०१९] १५ एससीआर २९५;** *असोसिएट बिल्डर्स - विरुद्ध - डीडीए (DDA)* **(२०१५) ३ एससीसी ४९: [२०१४] १३ एससीआर ८९५ - संदर्भ घेतला.**

रेडफर्न आणि हंटर ऑन इंटरनॅशनल आर्बिट्रेशन, ५ वी आवृत्ती. - २.१३,पी पी ८९-९०; गॅरी बॉर्न, इंटरनॅशनल कमर्शिअल आर्बिट्रेशन सेकंड एडिशन, एडिशन १ , पृष्ठ १४१८ वर; जॉन फेलास, *स्वाक्षरी कर्त्यांना स्वाक्षरी न करण्याकरीता मध्यस्थी करण्यासाठी भाग पाडणे,* **न्यूयॉर्क लॉ जर्नल (मार्च २८, २०२२)- संदर्भित करण्यात आले.**

<u>**विधी निर्णय संदर्भ**</u>

[२०१०] ५ एससीआर २८४	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद ७**
[२०१२] १३ एससीआर ४०२	**त्यावर अवलंबून**	**परिच्छेद १३ (viii)**
[२०१८] ४ एससीआर १०६३	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद १३ (viii)**
[२०१९] ११ एससीआर ६६०	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद १३ (viii)**
[२०१८] ६ एससीआर १००१	**पुष्टी करण्यात आली**	**परिच्छेद १९**
[२०१७] १० एससीआर २८५	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद २०**
[२०१९] ८ एससीआर ९६६	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद २१**
[२०१९] ७ एससीआर ५२२	**संदर्भित केले**	**परिच्छेद ३५**

[२०१९] १५ एससीआर २९५ संदर्भित केले परिच्छेद ३५

[२०१४] १३ एससीआर ८९५ संदर्भित केले परिच्छेद ३६.

दिवाणी अपील न्यायाधिकारीता : दिवाणी अपील क्र. २०२४/२०२२.

लवाद याचिका क्रमांक ८१४ /२०११ मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २७/०६/२०१२ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

अपीलकर्त्यांतर्फे अधिवक्ता -- एम. नटराज, अतिरिक्त सॉलिसिटर जनरल, सोमिरन शर्मा, के. आर. ससिप्रभु, तुषार भारद्वाज, विष्णू शर्मा, विनायक शर्मा, विनायक मैनी.

उत्तरवादींतर्फे अधिवक्ता - श्याम दिवाण, वरिष्ठ अधिवक्ता., राहुल नरीचानिया, वरिष्ठ अधिवक्ता., अजय भार्गव, सुश्री. वनिता भार्गव, असीम चतुर्वेदी, त्रिशाला त्रिवेदी, मेसर्स खेतान अँड कंपनीसाठी मिलिंद शर्मा.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय

डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड, न्यायमूर्ती यांच्या द्वारे देण्यात आला.

विश्लेषण सुलभ करण्यासाठी सदर न्यायनिर्णयाचे विभांगामध्ये विभाजन करण्यात आले आहे.

ते अश्या प्रकारे आहे:

ए तथ्ये..३*

ए. १. लवादातून उद्भवलेली हस्तांतरित प्रकरणे......................................११*

बी वकिलांकडून करण्यात आलेले सादरीकरण....................................१४*

सी विश्लेषण..२१*

सी.१. कंपनी समूहाचा सिद्धांत..२१*

सी.२. अंतरिम लवाद निवडयाच्या पुनर्विलोकनासाठी मानक ३७*

डी निष्कर्ष ५८*

*** पृष्ठांकन मूळ न्यायनिर्णयानुसार दर्शवते.**

ए तथ्ये

१. सदर अपील मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक २७ जून २०१२ रोजी पारीत करण्यात आलेला निकाल ज्याद्वारे लवाद आणि समेट कायदा, १९९६[१] च्या कलम ३७ अंतर्गत अपील फेटाळण्यात आले आहे या वरून उद्भवले आहे. ऑईल अँड नॅचरल गॅस कॉर्पोरेशन

(ONGC) लिमिटेड [२] ने लवाद न्यायाधिकरणाच्या २७ ऑक्टोबर २०१० च्या [३] तारखेच्या अंतरिम निर्णयाविरूद्ध अपील दाखल केले ज्यामध्ये असे म्हणण्यात आले आहे की दुसरा उत्तरवादी -जिंदल ड्रिलिंग अँड इंडस्ट्रीज लिमिटेड [४] हा लवाद कराराचा पक्ष नव्हता आणि त्याला पक्षांच्या श्रेणीतून काढून टाकण्यात आले पाहिजे. अंतरिम निर्णयाला एका अपीलमध्ये आव्हान देण्यात आले होते, जे आक्षेपीत निर्णयाद्वारे फेटाळण्यात आले होते.

२. २२ मार्च २००६ रोजी, ओएनजीसी (ONGC) ने डिस्कव्हरी एंटरप्रायझेस प्रायव्हेट लिमिटेड [५] या प्रथम उत्तरवादी, जी डी. पी. (DP) जिंदल समूहाची एक कंपनी आहे तीला जहाज वाहतूक, उत्पादन, साठवण आणि जहाजावरील[६] ओझे उतरविणे याचे कंत्राट दिले. कराराच्या २५.७.११ खंड मध्ये असलेल्या अटींनुसार, क्रिस्टल सी नावाचे जहाज ११ मे २००६ रोजी आयात करण्यात आले. ओएनजीसी (ONGC) ने डीईपीएल (DEPL) द्वारे औपचारिकता आणि शुल्क सवलतीखाली काम पूर्ण झाल्यानंतर जहाज पुन्हा निर्यात केले जाईल या समजुतीवर ५५.७८ कोटी रुपये सीमाशुल्क स्वरूपात भरणा केले. हे जहाज भारतीय जलक्षेत्रातून निघून गेले आणि परत आले नाही. ओएनजीसी (ONGC) च्या म्हणण्यानुसार, डीईपीएल (DEPL) ही औपचारिकता पूर्ण करण्यात अपयशी ठरली आणि ओएनजीसी (ONGC) ला सीमाशुल्क आणि इतर खर्चांची भरपाई जी रु. ६३.८८ कोटी रक्कम आहे.

३. ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील कराराच्या खंड ३७ मध्ये मध्यस्थीद्वारे पक्षांच्या विवादांचे निराकरण करण्याची तरतूद आहे. न्यायमूर्ती एस. पी. कुर्दुकर (निवृत्त), न्यायमूर्ती एम. एस. राणे (निवृत्त) आणि एस. वेंकटेस्वरन (वरिष्ठ वकील) यांचा समावेश असलेल्या लवाद न्यायाधिकरणाची स्थापना करण्यात आली. लवादासमोर दाखल केलेल्या दाव्याच्या निवेदनात, ओएनजीसी (ONGC) ने प्रकरण दाखल केले की डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआएल (JDIL) हे डी.पी. (DP) जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज आहेत आणि ते एकच आर्थिक घटक असल्याने, स्वाक्षरी न करणाऱ्या जेडीआयएल (JDIL) ला लवादासाठी भाग पाडण्याकरीत कॉर्पोरेट पडदा उचलला पाहिजे. त्यानुसार ओएनजीसी (ONGC), डीईपीएल (DEPL) हे जेडीआयएल (JDIL) चे प्रतिनिधी आहेत. दाव्याचे निवेदन असे आहेः

"१७. ते उत्तरवादि क्र. १ ही डी. पी. जिंदल कंपनी समूहाची एक कंपनी आहे आणि

उत्तरवादि क्रमांक २, मेसर्स जिंदल ड्रिलिंग अँड इंडस्ट्रीज लिमिटेडचे उत्तरवादि क्रमांक १ मध्ये महत्त्वपूर्ण व्यावसायिक हितसंबंध आहेत अश्या वस्तुस्थीवर अवलंबून कंत्राट देण्यात आले होते, ज्याला उत्तरवादि क्रमांक २ ची दुसरी बाजू असल्याचे म्हटले जाऊ शकते. खरे तर, उत्तरवादि क्रमांक २ हा उत्तरवादि क्रमांक- १ च्या व्यवसायाचा एकमेव लाभार्थी आहे. [....] सध्या, त्यांचे ओएनजीसी (ONGC) बरोबर तीन वैध अस्तित्वात असलेले करार आहेत. डीईपीएल (DEPL) ची जिंदल समूहाशी कॉर्पोरेट जवळीकता आहे आणि खरे तर भागधारक जवळजवळ समान आहेत. डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज या एकाच कंपनी समूहाशी संबंधित असल्याचे स्पष्टपणे सूचित करणाऱ्या पत्र शीर्षांद्वारे ते प्रतिनिधित्व करत असलेल्या बोलीतील त्यांच्या प्रतिनिधीत्वाव्यतिरिक्त ते जिंदलची समूह कंपनी असल्याचे उत्तरवादि क्रमांक १ ने संपूर्ण सादरीकरण केले आहे. मेसर्स जिंदाल ड्रिलिंगने देखील मान्य केले आहे की त्यांच्या संकेतस्थळावर 'की ड्यू डिलिजन्स ऑब्झर्व्हेशन्स (Key Due Deligence Observation)' या शीर्षकाच्या लेखात कंत्राटदार मेसर्स डीईपीएल (DEPL) ही जिंदल समूहाची एक समूह कंपनी आहे. या लेखाची एक प्रत यासह जोडण्यात आली आहे आणि परिशिष्ट ८ म्हणून चिन्हांकित करण्यात आली आहे. ओएनजीसी (ONGC) ला झालेली नुकसान भरपाई करण्यासाठी उत्तरवादि क्रमांक १ जबाबदार असल्याने, ओएनजीसी (ONGC) ने जिंदल ड्रिलिंग अँड इंडस्ट्रीज लिमिटेडला देय असलेल्या पैशातून उक्त रक्कम या प्रकरणात मंजूर होणाऱ्या निवाड्याची पूर्तता करण्यासाठी सुरक्षा म्हणून समायोजित केली आहे.

१८. वर नमूद केल्याप्रमाणे, उत्तरवादी क्रमांक २ गेल्या अनेक वर्षांपासून विविध करारांतर्गत ओएनजीसी (ONGC) ला जहाजे आणि रिग्सचा पुरवठा करत होता. वस्तुतः उत्तरवादि क्रमांक १ ची भारतातील तेल आणि वायू बाजारात अत्याधुनिक तंत्रज्ञान आणि उपाय सादर करण्याच्या अधिकारासह एक समूह कंपनी म्हणून स्थापना करण्यात आली आहे. कंपनीच्या संकेतस्थळावर (www.discoveryepl.com), अवलोकन केल्याप्रमाणे उत्तरवादी क्रमांक १ ने डी. पी. जिंदल समूहाच्या कंपन्यांचा एक भाग म्हणून स्वतःचे प्रतिनिधित्व केले आहे.

संकेतस्थळावरील संबंधित उताऱ्याची प्रत यासह जोडलेली आहे आणि परिशिष्ट ए-९ म्हणून चिन्हांकित केलेली आहे. वेब-आधारित प्रतिनिधित्वामध्ये तेच विषय कराराच्या संदर्भात उत्तरवादी क्रमांक १ ने बोलीमध्ये स्पष्ट आणि निःसंदिग्ध पद्धतीने सादर केले होते. त्याची प्रत यासह जोडलेली आहे आणि परिशिष्ट-१० म्हणून चिन्हांकित केलेली आहे. उत्तरवादी क्रमांक १ चे संचालक श्री. मानव कुमार आणि श्रीमती शिल्पा अग्रवाल, जे, श्री. नरेश कुमार यांचे सुपुत्र आणि सून आहेत, जे उत्तरवादी क्रमांक २ म्हणजेच जिंदल ड्रिलिंग अँड इंडस्ट्रीज लिमिटेडचे व्यवस्थापक संचालक आहेत. दोन्ही कंपन्या एकाच आवारात, एकाच मजल्यावर, एकाच इमारतीतून म्हणजेच केशव इमारत, वांद्रे कुर्ला संकुलातून काम करतात. दावेदाराला उद्देशून लिहिलेल्या दोन्ही कंपन्यांच्या लेटर हेडच्या प्रती यासह संलग्न केल्या आहेत आणि परिशिष्ट ए-११ (एकत्रितपणे) चिन्हांकित केल्या आहेत. अधिक लक्षणीय बाब म्हणजे जिंदल ड्रिलिंगच्या एका प्रमुख कार्यकारी अधिकाऱ्याने विषयातील कराराशी संबंधित बोलणीमध्ये सक्रिय रस घेतला आहे [.....]. हे बहुतांशपणे स्पष्ट करते की डीईपीएल (DEPL) म्हणजेच उत्तरवादी क्रमांक १ कंत्राटदाराचे कार्य म्हणजे उत्तरवादी क्रमांक २ च्या कार्यांचा विस्तार आहे, ज्याने त्याचे कार्य पार पाडण्यासाठी प्रतिनिधी (एजन्सी) म्हणून उत्तरवादी क्रमांक १ कंपनीची स्थापना केली आहे. म्हणून, असे सादर करण्यात येते की या प्रकरणात समूह कंपनीचा सिद्धांत लागू केला जाऊ शकतो - कंपन्यांच्या समूहातील एका कंपनीने स्वाक्षरी केलेला लवाद करार, इतर समूह कंपनीला हक्क देतो (किंवा बाध्य करतो)-जर वाटाघाटीची आणि अंमलबजावणीची परिस्थिती त्याप्रकारे असेल तर करार असे दर्शवितो की सर्व पक्षांचा परस्पर हेतू स्वाक्षरी न करणाऱ्यांना बांधून ठेवण्याचा होता. या समूहातील कंपन्या तीच <u>'आर्थिक वास्तविकता'</u> तयार करतात. पडदा-उचल केल्या जातो तेव्हा हे स्पष्ट होते. उपरोक्त दर्शविल्याप्रमाणे दोन्ही कंपन्यांमधील घनिष्ट संबंध दर्शविणाऱ्या कागदपत्रांच्या प्रती येथे जोडल्या आहेत.

१९. कोणत्याही परिस्थितीत, उत्तरवादि क्रमांक २ हा या कराराचा इच्छित तृतीय-पक्ष लाभार्थी आहे या वस्तुस्थितीव्यतिरिक्त, त्याच्या सखोल आणि व्यापक कौटुंबिक संबंधांमुळे उत्तरवादि क्रमांक १ हा उत्तरवादि क्रमांक २ चा प्रतिनिधी/ जिवलग मित्र

मानला जाऊ शकतो. लवाद न्यायाधिकरणाला हे प्रश्न पुरावा आणि कायद्यानुसार निश्चित करावे लागतात. पुढे, दोन्ही कंपन्यांमध्ये भागधारकांद्वारे कॉर्पोरेट एकता आणि परस्पर समभाग आहेत, जे दोन्ही कंपन्यांसाठी समान आहेत.

[......]

२१. असे सादर करण्यात येते कि, डी. पी. जिंदल समूहाची समूह कंपनी म्हणून उत्तरवादी क्रमांक १ ची मान्यताप्राप्त वास्तविकता पाहण्यासाठी या माननीय न्यायाधिकरणाला कॉर्पोरेट पडदा उचलावाच लागेल असे हे एक योग्य प्रकरण आहे. वर सादर केल्याप्रमाणे, 'कॉर्पोरेट एकता' आणि समूह कंपन्या/जिवलग मित्र/अंतिम लाभार्थी (ग्रुप कंपनीज /ऑल्टर इगो / अल्टिमेट बेनेफिशीअरी) या सिद्धांताला लागू करण्यासाठी एक खंड आहे. या न्यायाधिकरणाने उत्तरवादी क्रमांक १ च्या थकबाकीसाठी उत्तरवादी क्रमांक २ लाही ओएनजीसी (ONGC) ला भरपाई देण्यास जबाबदार धरले आहे. न्यायाधिकरणासमक्ष मांडलेला मुद्दा लवादाच्या करारांतर्गत आणि कायद्यानुसार आहे आणि या माननीय न्यायाधिकरणाला या वादाची दखल घेण्याचे आणि त्यावर निर्णय घेण्याचे अधिकारक्षेत्र आहे.”

४. जेडीआयएल (JDIL) ने ११९६ च्या कायद्याच्या कलम १६ अंतर्गत एक अर्ज दाखल केला होता, ज्यामध्ये त्यांनी लवाद कराराचा पक्षकार नसल्याचे कारण देत त्यांना लवाद कार्यवाहीतून काढून टाकण्याची मागणी केली होती. ओएनजीसी (ONGC) ने अर्जाला उत्तर दिले. कार्यवाहीदरम्यान, ओएनजीसी (ONGC) ने दिनांक ५ जानेवारी २००९ रोजी डीईपीएल (DEPL) हा जिंदल समूहाच्या कंपन्यांचा जिवलग मित्र (alter ego) आहे या त्याच्या दाव्याच्या समर्थनार्थ शोध आणि तपासणीसाठी अर्ज दाखल केला. शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाच्या समर्थनार्थ ओएनजीसी (ONGC) ने विनंती केली कीः

(i) डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) या समूह कंपन्या आहेत आणि पहिला हा दुसऱ्याचा प्रतिनिधी किंवा जिवलग मित्र आहे;

(ii) त्यांच्यात कॉर्पोरेट आणि कार्यात्मक एकता आहे;

(iii) डीईपीएल (DEPL) हा एक कॉर्पोरेट अग्रभाग आहे जो जेडीआयएल (JDIL) च्या

व्यवसायाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि त्याचा विस्तार करण्यासाठी निर्माण करण्यात आला आहे;

(iv) कंपनी समूहाच्या सिद्धांतानुसार डीईपीएल (DEPL) च्या वगळण्याच्या आणि कार्यान्वित करण्याच्या कृत्यांसाठी जेडीआयएल (JDIL) जबाबदार आहे ;

(v) डीईपीएल (DEPL) ची निर्मिती जिंदल समूहाने तेल आणि वायू (Oil and Gas) क्षेत्रात सेवा देण्यासाठी केली आहे आणि समूहाची प्रत्येक संस्था धोरणात्मकदृष्ट्या काही सेवा देण्यासाठी तयार केली आहे; आणि

(vi) जेडीआयएल (JDIL) च्या कॉर्पोरेट संकेतस्थळावरील प्रवेशाच्या आधारे डीईपीएल (DEPL) समूहाच्या 'भ्रातृभाव' अंतर्गत काम करत आहे.

५. ओएनजीसी (ONGC) ने म्हटले आहे की कागदोपत्री पुराव्यांवरून असे दिसून येते की "या दोन कंपन्यांमध्ये जवळची कॉर्पोरेट एकता आणि कार्यात्मक एकता अस्तित्वात आहे" आणि म्हणूनच पुराव्याच्या अनुसूचीत नमूद केलेली कागदपत्रे शोधणे आवश्यक होते. ज्या दस्तऐवजांचा शोध लागला होता ते खालील प्रमाणे सारणीबद्ध केले आहेतः

"दस्ताऐवजांची अनुसूची.

१. उत्तरवादी क्र. २ चे संस्थापन लेख (ज्ञापन) .

२. उत्तरवादी क्र. २ च्या संस्थापन नियमावली.

३. २००३-०४, २००४-०५, २००५-०६ आणि २००६-०७ या आर्थिक वर्षांसाठी उत्तरवादी क्रमांक २ चे खातेवही लेखा.

४.२००३-०४, २००४-०५, २००५-०६, आणि २००६-०७ या आर्थिक वर्षांसाठी उत्तरवादी क्रमांक २ यांचे कर्मचारी वेतन नोंदणी रजिस्टर .

५. दालन ११०, टॉवर-१ , ७० नजफगड रोड, बी- ३९, नवी दिल्ली- ११००१५ येथील नोंदणीकृत कार्यालय परिसरावरील उत्तरवादी क्रमांक १ चे हक्क/मालकी शीर्षक दर्शविणारा दस्तऐवज.

६. तिसऱ्या माळ्यावरील कार्यालय परिसर केशव इमारत, बांदा-कुर्ला संकुल, बांदा (पूर्व), मुंबई-४०००५१ यावर उतरवादी क्रमांक २ चे हक्क/मालकी शीर्षक

दर्शविणारा दस्तऐवज.

७.उत्तरवादी क्रमांक १ च्या दिल्ली कार्यालयात खालील दूरध्वनी आणि फॅक्स क्रमांकांचे दूरध्वनी जोडणीचे अनुदान दर्शविणारी कागदपत्रे आणि २००३ ते २००७ या कॅलेंडर वर्षांसाठी उत्तरवादी क्रमांक १ द्वारे उक्त दूरध्वनी आणि फॅक्स क्रमांकांची भरणा केलेली बिले. (i) दूरध्वनी क्रमांक ५२५३११००, (ii) फॅक्स क्रमांक ५२५३११९१.

८.उत्तरवादी क्रमांक २ च्या मुंबई कार्यालयात खालील दूरध्वनी आणि फॅक्स क्रमांकांचे दूरध्वनी जोडणीचे अनुदान दर्शविणारी कागदपत्रे आणि २००३ ते २००७ या कॅलेंडर वर्षातील उत्तरवादींद्वारे उक्त दूरध्वनी आणि फॅक्स क्रमांकांची भरणा केलेली बिले. (i) दूरध्वनी क्रमांक २६५९२८८९ आणि ५५०२००४७, (ii) फॅक्स क्रमांक. २६५९२६३०.

९ . उत्तरवादी क्रमांक २ च्या स्थापनेपर्यंत ओएनजीसी (ONGC) कडून मिळालेल्या कंत्राटाची यादी.

१०. ड्रिलिंग युनिटमधील "नोबल एड-होल्ट" ला दिनांक १७/०८/२००६ रोजी आणि 'नोबल चार्ली येस्टर' ला 'दिनांक ०२/१२/२००६' रोजी सन्मानित करण्यात आलेल्या जहाजावरील सदस्यांची यादी ”.

६.ओएनजीसी (ONGC) ने दाव्याच्या समर्थनार्थ पुरावा सादर केला. तपासणीदरम्यान, ओएनजीसी (ONGC) चे मुख्य व्यवस्थापक (एम.एम.) म्हणून काम करणारे ओएनजीसी (ONGC) चे साक्षीदार अनिंद्य भट्टाचार्य यांनी दाव्याच्या समर्थनार्थ कागदपत्रे सादर केली. जेडीआयएल (JDIL) ने प्रासंगिकता आणि स्वीकारार्हतेच्या आधारावर कागदपत्रे सादर करण्यास आक्षेप घेतला होता. ६ जुलै २००९ रोजी झालेल्या लवादाच्या बैठकीत न्यायाधिकरणाने पुढील बाबी नोंदवल्याः

"न्यायाधिकरणानुसार :

साक्षीदार अनिंद्य भट्टाचार्य (सी.डब्ल्यू.-१) यांनी सादर केलेल्या कागदपत्रांसह २६ जून २००९ रोजीचे त्यांचे प्रतिज्ञापत्र आणि १ ते १० पर्यंतचे परिशिष्ट अभिलेखावर नोंदवले आहेत. श्री. राहुल नरीचानिया, उत्तरवादी क्रमांक २ च्या विद्वान वकिलांनी, सदर नोंदवले जात असणारे दस्तऐवज संबंधित नाहीत आणि उत्तरवादी क्रमांक २

च्या संदर्भात ते स्वीकारार्ह नाहीत या आधारावर आक्षेप घेतला आहे. त्यांनी पुढे सांगितले की साक्षदाराच्या अधिकारांवर पूर्वग्रह न ठेवता ते कागदोपत्री पुराव्यावर उलटतपासणी करतील की ते कागदपत्रे पुराव्यामध्ये संबंधित किंवा स्वीकारार्ह नव्हती आणि त्यांना प्रदर्श म्हणून चिन्हांकित केले जाऊ नये.

लवाद आणि समेट कायदा, १९९६ च्या कलम १६ अंतर्गत केलेल्या अर्जाचा निपटारा करताना प्रतिस्पर्धी युक्तिवाद विचारत घेतले जातील. हे देखील स्पष्ट केले जाते की उत्तरवादी क्रमांक २ च्या वतीने साक्षीदाराची उलटतपासणी केवळ कागदपत्रांच्या आधारावर केली गेली आहे, त्यामुळे कागदपत्र आपोआप प्रदर्श क्रमांकीत होत नाहीत.

श्री. राजीव कुमार यांनी वर नोंदवलेल्या प्रक्रियेवर आक्षेप घेतला आहे. दावेदार या संदर्भात कोणतेही अधिकार सोडत नाहीत.

७. लवाद कराराचा पक्ष नसलेल्या जेडीआयएल (JDIL) विरुद्धच्या दाव्यावर मध्यस्थी करण्याचे अधिकारक्षेत्र त्यांच्याकडे नाही, असे लवाद न्यायाधिकरणाने २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेल्या त्याच्या अंतरिम निर्णयाद्वारे जाहीर केले. न्यायाधिकरणाने **इंडोविंड एनर्जी लिमिटेड -विरुद्ध- वेसकेअर (आय) लिमिटेड आणि इतर**[७] मधील या न्यायालयाच्या निकालावर भर दिला. न्यायाधिकरणाचा निष्कर्ष असा होता की जेडीआयएल (JDIL) हा लवाद कराराचा स्वाक्षरीकर्ता नाही आणि त्यामुळे त्याला कार्यवाहीत पक्षकार म्हणून समाविष्ट केले जाऊ शकत नाही. लवाद न्यायाधिकरणाने असे म्हटले की :

"२०. विरुद्ध पक्षांचा युक्तिवाद विचारात घेतल्यानंतर, लवाद न्यायाधिकरणाला असे वाटते की ते कायद्याच्या कलम ७ च्या परिघाच्या पलीकडे जाऊ शकत नाही. 'पक्ष' या शब्दाची व्याख्या कलम २ (१) (एच) अंतर्गत केली आहे, ज्याचा अर्थ 'लवाद कराराचा पक्ष' असा आहे आणि लवाद कराराची व्याख्या कायद्याच्या कलम ७ अंतर्गत केली गेली आहे. [...] **वेगळ्या शब्दांत सांगायचे तर, या लवाद न्यायाधिकरणाला मेसर्स जिंदल लिमिटेड/उत्तरवादी क्र. २ विरुद्ध दावा याचिकेच्या परिच्छेद १७ ते २१ च्या आधारे कोणतेही तपास, चौकशी आणि निष्कर्ष नोंदविण्याचे अधिकारक्षेत्र नाही. त्यामुळे लवाद न्यायाधिकरणाचे असे मत आहे की ओएनजीसी (ONGC) तसेच मेसर्स जिंदल**

लिमिटेड/उत्तरवादी क्र. २ चा दावा याचिका या कायद्यांतर्गत अधिकारक्षेत्राच्या अभावामुळे असमर्थनीय आहे. लवाद न्यायाधिकरण हे स्पष्ट करते की मेसर्स जिंदल लिमिटेड/उत्तरवादी क्र.२ हा केवळ कायद्याच्या कलम २ (१) (एच) आणि कलम ७ मधील तरतुदींच्या आधारे विचारात घेण्यात आला.

(भर देण्यात आला)

८. त्यानुसार जेडीआयएल (JDIL) ला पक्षांच्या श्रेणीतून बाहेर टाकण्यात आले. ओएनजीसी (ONGC) ने मुंबई उच्च न्यायालयासमोर कलम ३७ अंतर्गत अपील दाखल केले जे २७ जून २०१२ रोजी खालील निरीक्षणांसह फेटाळण्यात आलेः

"१६. वर नमूद केल्याप्रमाणे, डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांचे सामायिक भागधारक आणि सामायिक संचालक मंडळ होते याचा कोणताही पुरावा लवादासमोर सादर करण्यात आलेला नाही. जरी तसे असले तरी, भारताच्या माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने इंडोविंड -विरुद्ध- वेसकेअर (उपरोल्लेखीत) प्रकरणात असे म्हटले आहे की केवळ दोन कंपन्यांमध्ये समान भागधारक आणि संचालक असल्यामुळे ती एकच संस्था बनत नाहीत. सध्याच्या प्रकरणातही, लवाद न्यायाधिकरणाने योग्यरित्या असे म्हटले आहे की केवळ एकाच वेळी दोन्ही कंपन्यांचा पत्ता आणि दूरध्वनी क्रमांक समान असल्यामुळे सदर बाब त्यांना एक आर्थिक एकक बनवत नाही. जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापन संचालकांचा सुपुत्र आणि सून हे, डीईपीएल (DEPL) मध्ये संचालक आहेत ही केवळ वस्तुस्थिती देखील या कंपन्या एकसारख्याच आहेत हे सिद्ध करत नाही आणि करू शकत नाही. दोन्ही कंपन्यांमधील कथित संबंधांमुळे ओएनजीसी (ONGC) ने डीईपीएल (DEPL) ला हे कंत्राट दिले हे दाखवण्यासाठी कोणताही विश्वासार्ह पुरावा नाही. जरी हे बरोबर आहे असे गृहीत धरले तरी सदर बाब ओएनजीसी (ONGC) चा दावा पुढे नेत नाही. जेडीआयएल (JDIL) हा करारातील पक्षकार नाही हे मान्य आहे आणि केवळ ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील या करारानुसार तो जबाबदार असू शकत नाही. जर ओएनजीसी (ONGC) ला जेडीआयएल (JDIL) ला या कराराशी बांधायचे असेल, तर त्यांनी जेडीआयएल (JDIL) ला या कराराचा पक्षकार होण्यास सांगितले पाहिजे

होते. खरे तर, ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात इतर करार झाले आहेत हे मान्य असले तरी ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) ला सदर करारावर स्वाक्षरी करण्याचा आग्रह का धरला नाही, अशी विचारणा या न्यायालयाने ओएनजीसी (ONGC) ची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकिलांना केली. मात्र ओएनजीसी (ONGC) ची बाजू मांडणाऱ्या विद्वान वकिलाकडे याचे कोणतेही उत्तर नव्हते. उत्तर देतांना, त्यांनी केवळ असे सांगितले की ओएनजीसी (ONGC) ने देखील या न्यायालयात २९४७ /२०११ हा दावा दाखल केला आहे, ज्यामध्ये डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांना प्रतिवादी म्हणून स्थान देण्यात आले आहे."

९. उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाला ओएनजीसी (ONGC) ने राज्य घटनेच्या कलम १३६ अंतर्गत आव्हान दिले होते. लवाद न्यायाधिकरणाने ६ जून २०१३ [८] रोजी आपला अंतिम निर्णय दिला आणि ओएनजीसी (ONGC) चा दावा मान्य करताना असे म्हटले की, ते रुपये ६३.८७ कोटी आणि युएस डॉलर १,७५६,१९७.५० रक्कम एकत्रितपणे वार्षिक ९ टक्के व्याजासह आणि कायदेशीर खर्चासह वसूल करण्यास पात्र आहेत. डीईपीएल (DEPL) ने दाखल केलेला प्रतिदावा फेटाळण्यात आला.

१०. या टप्प्यावर, हे देखील लक्षात घेणे आवश्यक आहे की त्याच्या अंतरिम निर्णयादरम्यान, लवाद न्यायाधिकरणाने कागदपत्रांचा शोध घेण्यासाठी आणि तपासणीसाठी ५ जानेवारी २००९ रोजी ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या अर्जांवर सुनावणी केली. लवाद न्यायाधिकरणाने ओएनजीसी (ONGC) च्या या युक्तिवादाची दखल घेतली की, शोध आणि तपासणीसाठीच्या त्याच्या अर्जाची सुनावणी गुणांच्या आधारे केली जावी आणि जेडीआयएल (JDIL) ने कलम १६ अंतर्गत दाखल केलेल्या अर्जाची सुनावणी त्यानंतर केली जावी जेणेकरून सर्व संबंधित कागदपत्रे लवाद न्यायाधिकरणासमोर येतील. तथापि, लवाद न्यायाधिकरणाने निर्देश दिले की ओएनजीसी (ONGC) ने शोध आणि तपासणीसाठी दाखल केलेला अर्ज "अधिकारक्षेत्राच्या मुद्द्याचा निर्णय होईपर्यंत पुढे ढकलला जावा."

ए . १ लवादातून उद्भवलेली हस्तांतरित प्रकरणे

११. ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील लवाद प्रलंबित

असताना, ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) बरोबरच्या चार करारांविरुद्ध ६४.८८ कोटी रुपये वसुली करीता १४,७७२,४०८.५४ अमेरिकी डॉलरची रक्कम रोखून धरली. २४ ऑक्टोबर २००७ रोजी लिहिलेल्या पत्राद्वारे, जेडीआयएल (JDIL) ने व्याजासह रोखलेली रक्कम जारी करण्याची मागणी केली होती, ज्यामध्ये असे न केल्यास ते कायदेशीर मार्ग स्वीकारण्याच्या आपल्या अधिकाराचा वापर करतील असे नमूद केले होते. ओएनजीसी (ONGC) ने ५ मे २००८ रोजी पत्राला उत्तर दिले की ते डीईपीएल (DEPL) द्वारे ओएनजीसी (ONGC) ला देय असलेल्या थकबाकीचे समायोजन म्हणून थकबाकी रोखण्यात येत आहे. ओएनजीसी (ONGC) ने ड्रिलिंग सेवांसाठी केलेल्या चार करारांतर्गत केलेल्या कपातीमुळे नाराज झालेल्या जेडीआयएल (JDIL) ने ४ फेब्रुवारी २०१० रोजी लवादाची मागणी केली. न्यायमूर्ति सुजाता मनोहर (निवृत्त), न्यायमूर्ति बी. एन. श्रीकृष्णा (निवृत्त) आणि न्यायमूर्ति एम. एस. राणे (निवृत्त) यांचा समावेश असलेल्या लवादाची स्थापना करण्यात आली. दरम्यान, ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) च्या विरोधात मुंबई उच्च न्यायालयात घोषणात्मक दावा दाखल केला जो सध्या प्रलंबित आहे. लवाद न्यायाधिकरणाने, ९ ऑक्टोबर २०१३[१] रोजी एका समान निर्णयाद्वारे, ओएनजीसी (ONGC) ला जेडीआयएल (JDIL) ला १४,७७२ अमेरिकी डॉलर रक्कम वार्षिक ४ टक्के व्याजासह प्रत्येक चलनाच्या देय दिनांक किंवा परतफेडीच्या तारखेपर्यंत देण्याचे निर्देश दिले. डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) एकाच गटाचे आहेत या ओएनजीसी (ONGC) च्या निवेदनावर लवादाने सुनावणी केली आणि त्यामुळे ओएनजीसी (ONGC) ला वजातीचा हक्क मिळाला. ओएनजीसी (ONGC) चा युक्तिवाद फेटाळून लावताना लवाद न्यायाधिकरणाने असे म्हटलेः

> "२५. डीईपीएल (DEPL) आणि दावेदार ह्या एकच आणि समान कंपनी आहेत या पुरावाच्या याचिकेचे समर्थन करण्यासाठी क्वचितच कोणताही पुरावा आहे. डीईपीएल (DEPL) आणि दावेदार हे दोघेही डी. पी. जिंदल समूहाच्या समूह कंपन्या आहेत. जरी डीईपीएल (DEPL) चे संचालक हे दावेदारांच्या व्यवस्थापन संचालकांचे सुपुत्र आणि सून असले, तरी दोन्ही कंपन्यांनी काही काळासाठी एकच कार्यालय आणि दूरध्वनी क्रमांक सामायिक केले, त्यामुळे दोन्ही कंपन्या एक होत

नाहीत. दोन्ही मुख्य कंपनीच्या उपकंपन्या आहेत आणि दोघांचे स्वतंत्र कायदेशीर अस्तित्व आहे. डीईपीएल (DEPL) ची स्थापना २००३ साली करण्यात आली. दावेदार ही शेअर बाजारात सूचीबद्ध असलेली एक पब्लिक लिमिटेड कंपनी आहे आणि सदर कंपनीची १९८३ साली स्थापन करण्यात आली होती.

२६. [...] सध्याच्या प्रकरणातील तथ्ये पूर्णपणे वेगळी आहेत आणि असे गृहीत धरून कॉर्पोरेट पडदा उचलण्याची हमी देता येत नाही. सध्याच्या प्रकरणातील पुरावा 'कॉर्पोरेट पडदा उचलण्याचे' समर्थन करत नाही. उत्तरवादीने डीईपीएल (DEPL) सोबत केलेल्या कराराच्या संदर्भात, ओएनजीसी (ONGC) ने २००५ मधे निविदा काढली होती आणि २००६ मधे करार केला होता. उत्तरवादीने डीईपीएल (DEPL) ला कंत्राट दिले हे दर्शविण्यासाठी कोणतेही कागदपत्र नाही कारण ते खरे तर दावेदार होते आणि/किंवा दावेदाराने समर्थित केले होते. कंत्राटाच्या संदर्भात बोलीदारांच्या छानणी (शॉर्टलिस्टिंग) साठी उत्तरवाद्यांनी घेतलेल्या बैठकीची माहिती सादर करण्यात आलेली नाही. ओएनजीसी (ONGC) ने सादर केलेला एकमेव साक्षीदार जेव्हा कार्यकारी खरेदी समितीने शिफारस केलेल्या निविदाकाराला कंत्राट देण्याबाबत चर्चा झाली होती त्या घेतलेल्या बैठकीत उपस्थित नव्हता. [...] हा करार सुरक्षित करण्यासाठी, डीईपीएल (DEPL) हा दावेदार समूहाचा एक भाग होता, असे दाखवण्यासाठी कोणताही पुरावा नाही. [...]

२७. ओएनजीसी (ONGC) सोबतच्या कराराअंतर्गत डीईपीएल (DEPL) चे दायित्वे असल्यास, त्या संदर्भात दावेदाराकडून उत्तरवादीला कोणतीही हमी किंवा 'दिलासा पत्र' नाही. [...]

[...]

३०. प्रस्तुत प्रकरणात दावेदार आणि डीईपीएल (DEPL) यांनी त्यांचे वेगळे कायदेशीर स्वरूप कायम ठेवले आहे. ते एकच कंपनी किंवा दावेदार असून डीईपीएल (DEPL) सोबतच्या कराराप्रमाणे ते जबाबदार असतील, अश्याप्रकारे त्यांनी उत्तरवादीचे नेहमी प्रतिनिधित्व केले आहे हे सूचित करण्यासाठी कोणताही

पुरावा नाही.

३१. प्रस्तुत प्रकरणात उत्तरवादी ओएनजीसी (ONGC) ने यापूर्वी डीईपीएल (DEPL) आणि दावेदार या दोघांविरुद्ध लवाद न्यायाधिकरणासमोर लवाद कार्यवाही सुरू केली होती [...]. २७-१०-२०१० या तारखेच्या 'अंतरिम अंतिम निर्णयाद्वारे' लवाद न्यायाधिकरणाने असे म्हटले आहे की उत्तरवादी आणि डीईपीएल(DEPL) यांच्यातील वादात दावेदाराला अडकवले जाऊ शकत नाही [...]. पूर्वीच्या लवाद न्यायाधिकरण आणि उच्च न्यायालय यांनी दिनांक २७ जून २०१२ रोजी दिलेल्या आदेशातील निष्कर्ष आमच्या सध्याच्या निष्कर्षांचे समर्थन करतात आणि आम्ही त्याच्याशी आदरपूर्वक सहमत आहोत.

१२. जेडीआयएल (JDIL) ने सुरू केलेल्या वरील लवाद कार्यवाहीमध्ये डीईपीएल (DEPL) पक्षकार नव्हता. ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) च्या चार करारांच्या संदर्भात दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निर्णयाला आव्हान देण्यासाठी १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ३४ अंतर्गत याचिका [१०] दाखल केल्या होत्या. २८ एप्रिल २०१५ रोजी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल खंडपीठाच्या न्यायाधीशांनी सदर याचिका फेटाळल्या होत्या. न्यायमूर्ति एस. पी. कुर्दुकर (निवृत्त), न्यायमूर्ति एम. एस. राणे (निवृत्त) आणि न्यायमूर्ति एस. वेंकटेस्वरन यांचा समावेश असलेल्या २७ ऑक्टोबर २०१० रोजीच्या लवादाच्या अंतरिम निर्णयाविरुद्ध उद्भवलेली विशेष परवानगी याचिका प्रलंबित असताना ओएनजीसी (ONGC) ने १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ३७ अंतर्गत अपील [११] दाखल केले. ओएनजीसी (ONGC) ने दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निर्णयाला आव्हान देणाऱ्या कलम ३४ अंतर्गत याचिका फेटाळणाऱ्या एकल खंडपीठ न्यायाधीशाच्या निर्णयाच्या विरोधात मुंबई उच्च न्यायालयात दाखल केलेल्या याचिकांचे हस्तांतरण करण्याची मागणी केली. २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी देण्यात आलेल्या अंतरिम निर्णयामुळे उद्भवलेल्या विशेष परवानगी याचिकेसह [१२] हस्तांतरित प्रकरणे या न्यायालयासमक्ष आली आहेत.

बी. वकिलांचे सादरीकरण.

१३. ओएनजीसी (ONGC) च्या वतीने हजर असलेले अतिरिक्त सॉलिसिटर जनरल के. एम. नटराज [१३] यांनी सादर केले कीः

(i) ओएनजीसी (ONGC) चे प्रकरण असे आहे की डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) ही एकच व्यावसायिक संस्था आहे आणि त्यामुळे ओएनजीसी (ONGC) ला कायद्याने जेडीआयएल (JDIL) विरुद्धच्या निर्णयाची अंमलबजावणी करता येण्याकरिता त्याला लवाद कार्यवाहीत सहभागी होण्यास भाग पाडण्याचा अधिकार आहे.

(ii) वरील दाव्याचे समर्थनार्थ ओएनजीसी (ONGC) कडे पुरावा उपलब्ध असला तरी, त्यांनी जेडीआयएल (JDIL) च्या कब्ज्यात, नियंत्रणात आणि ताब्यात असलेल्या सुरक्षित कागदपत्रांचा शोध घेण्यासाठी आणि तपासणीसाठी अर्ज दाखल केला. तथापि, पक्षांच्या गटातून जेडीआयएल (JDIL) काढून टाकल्यामुळे, शोध आणि तपासणीसाठीचा अर्ज निरर्थक ठरतो;

(iii) जेडीआयएल (JDIL) हा आवश्यक पक्ष आहे असा ओएनजीसी (ONGC) चा युक्तिवाद असूनही लवाद न्यायाधिकरणाने तथ्यांची चौकशी केली नाही;

(iv) लवाद न्यायाधिकरणाने केवळ १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ मध्ये अंतर्भूत असलेल्या कायदेशीर तत्त्वाच्या आणि कराराच्या गोपनीयतेच्या आधारे असे म्हटले आहे की लवाद कराराचा स्वाक्षरीकर्ता नसलेल्या जेडीआयएल (JDIL) ला लवादाच्या कार्यवाहीत समाविष्ट केले जाऊ शकत नाही.

(v) शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाला जेडीआयएल (JDIL) ने विरोध केल्यानंतर, लवाद न्यायाधिकरणाने १९९६ च्या कायद्याच्या कलम १६ अंतर्गत जेडीआय एल (JDIL) ने दाखल केलेल्या अर्जावर अधिकारक्षेत्राचा मुद्दा सोडवला जाईपर्यंत आपला निर्णय पुढे ढकलला ;

(vi) अंतरिम निर्णयाने कलम १६ अंतर्गत शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा विचार केला नाही किंवा त्यावर सुनावणी केली नाही. लवादाच्या करारावर स्वाक्षरी न करणाऱ्याला पक्षकार म्हणून समाविष्ट केले जाऊ शकत नाही या मुद्यावरून पूर्णपणे हा निर्णय घेण्यात आला आहे;

(vii) जेडीआयएल (JDIL) ला कंपन्यांच्या समूहाच्या सिद्धांतानुसार लवादाच्या कक्षेत आणले जाऊ शकते याचा पुरावा सादर करण्यापासून ओएनजीसी (ONGC) ला अवरुद्ध करण्यात आले आहे ;

(viii) लवाद न्यायाधिकरणाने इंडोविंड (उपरोल्लेखित) मधील या न्यायालयाच्या निर्णयावर भर दिला असला तरी, या न्यायालयाने त्यानंतरचे निर्णय स्वीकारले आणि कंपन्यांच्या समूहाचा सिद्धांत लागू केला आहे.

ए. क्लोरो कंट्रोल्स इंडिया प्रायव्हटे लिमिटेड - विरुद्ध - सेव्हर्न ट्रेंट वॉटर प्युरिफिकेशन इंक. आणि इतर; [१४]

बी. चेरन प्रॉपर्टीज लिमिटेड – विरुद्ध - कस्तुरी अँड सन्स लिमिटेड आणि इतर [१५] आणि

सी . एमटीएनएल (MTNL) -विरुद्ध- कॅनरा बँक आणि इतर [१६] आणि

(ix) या न्यायालयाच्या त्यानंतरच्या निकालांच्या दृष्टीने इंडोविंड (उपरोल्लेखित) मधील निर्णय हा चांगला कायदा नाही. लवाद न्यायाधिकरणाने पक्षांना पुरावा सादर करण्याची परवानगी दिल्यानंतर अधिकारक्षेत्राच्या समस्येचा निर्णय घ्यायला हवा होता, कारण कंपन्यांच्या गटाचा सिद्धांत लागू करणे आणि कॉर्पोरेट पडदा उचलणे यात कायदा आणि वस्तुस्थितीचे संमिश्र प्रश्न समाविष्ट असतात. अधिकारक्षेत्र आणि गुणवत्ता यातील गुंतागुंत न सोडवता येण्यासारखा जटीलपणे गुंतलेला हा मुद्दा आहे आणि केवळ १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ च्या अंमलबजावणीवर आधारित निर्णय अयोग्य होता.

१४. वरील प्रस्तुतीकरणाचे खंडन करताना, जेडीआयएल (JDIL) च्या वतीने हजर असलेले वरिष्ठ वकील श्याम दिवाण यांनी खालील सारणीमध्ये सूचित केले आहेः

(i) ओएनजीसी (ONGC) चा युक्तिवाद;

(ii) जेडीआयएल (JDIL) चे उत्तर;

(iii) लवादाच्या अंतरिम निर्णयातील निष्कर्ष; आणि

(iv) उच्च न्यायालयाचा आदेश.

संदर्भ सुविधेसाठी सारणीबद्ध विधान खाली पुनरुत्पादित केले आहेः

ओएनजीसी (ONGC) चा वाद	**जेडीआयएल (JDIL) चे उत्तर**	**अंतरिम निवाडा**	**उच्च न्यायालयाचा आदेश**
जेडीआयएल (JDIL) ला डीईपीएल (DEPL) च्या	यापैकी कोणतेही प्रतिपादन वस्तुस्थितीवर आधारित नाही	**परिच्छेद १६ एस एल पी चे पृष्ठ क्रमांक १७८**	**परिच्छेद १६ एस एल पी चे पृष्ठ क्रमांक १४**

व्यवसायात भरपूर स्वारस्य आहे. डीईपीएल (DEPL) हि जेडीआयएल (JDIL) चे जिवलग मित्र आहे. डीईपीएल (DEPL) चे जेडीआयएल (JDIL) सोबत जवळचे कॉर्पोरेट ऐक्य आहे. जेडीआयएल (JDIL) चे आणि डीईपीएल (DEPL) चे भागधारक जवळपास सारखेच आहेत.	आणि ओएनजीसी (ONGC) ने याकडे निर्देश केलेला कोणताही पुरावा नाही. ततपश्चात जेडीआयएल (JDIL) ही बीइएस (BES) मध्ये सार्वजनिकरित्या सूचीबद्ध कंपनी आहे आणि सदर कंपनीचे वार्षिक अहवाल इत्यादी सार्वजनिक क्षेत्रात आहेत. असे निदर्शनास येते की जेडीआयएल JDIL ला डीईपीएल (DEPL) पासून कोणताही फायदा होत नाही. पुढे त्याची स्थापना १९८३ मध्ये झाली होती आणि डीईपीएल (DEPL) ची स्थापना त्यानंतर २००३ मध्ये झाली. जेडीआयएल (JDIL) द्वारे डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने ओएनजीसी (ONGC) च्या बाजूने कोणतेही हमी पत्र किंवा आश्वासन पत्र जारी केलेले नाही. जेडीआयएल (JDIL) हा लवाद कराराचा पक्ष नाही आणि जेडीआयएल (JDIL) ला समाविष्ट करण्याचा कोणत्याही पक्षाचा हेतू होता हे दर्शविण्यासाठी अभिलेखावर काहीही उपलब्ध नाही आणि हा विरुद्ध व्यवहाराचा भाग नव्हता ज्यामध्ये जेडीआयएल (JDIL) चा कमी प्रमाणात सहभाग होता. जेडीआयएल (JDIL) मुळे डीईपीएलला (DEPL) कंत्राट दिले आहे हे दर्शविण्यासाठी ओएनजीसी (ONGC) ने मीटिंगचे मिनिट इत्यादीसारखे कोणतेही दस्तऐवज सामायिक केलेले नाहीत.	● जेडीआयएल (JDIL)ने डीईपीएल (DEPL) आणि ओएनजीसी (ONGC) यांच्यातील करारामध्ये स्वत:ला शोधण्यासाठी कधीही कोणतीही भूमिका बजावली आहे हे दाखवण्यासाठी पुराव्याचे कोणतीही दाखल नाहि. ● डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने जेडीआयएल (JDIL) कार्यकारिणीने वाटाघाटी इत्यादीमध्ये भाग घेतला कारण त्यांच्या स्वाक्षऱ्या योग्य होत्या. ● डीईपीएल (DEPL)चे संचालक आणि जेडीआयएल (JDIL) चे व्यवस्थापकीय संचालक यांच्यातील वैयक्तिक संबंध फलित होणारे नव्हते. ● स्पष्टपणे म्हणायचे तर जेडीआयएल (JDIL) लवाद कराराचा पक्ष नाही. **एस. एल. पी. (SLP) चा परिच्छेद २० पृष्ठ क्रमांक १८०** ● अभिलेखावरील कोणतेही दस्ताऐवज उप-कलम ७ च्या खंड	● डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) मध्ये समान भागधारक आणि सारखेच बोर्ड ऑफ डायरेक्टर्स असल्याचा कोणताही पुरावा लवाद न्यायाधिकरणा-समोर सादर केलेला नाही. जरी तसे असले तरी, भारताच्या माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने इंडोविंड-विरुद्ध-वेसकेअर प्रकरणात (उपरोल्लेखित) असे म्हटले आहे की केवळ दोन कंपन्यांमध्ये समान भागधारक आणि संचालक असल्यामुळे ती एकच संस्था बनत नाहीत. ● केवळ एकाच वेळी दोन्ही कंपन्यांचा एकच पत्ता आणि दूरध्वनी क्रमांक असू शकतो किंवा जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापन संचालकांचा सुपुत्र आणि सून हे हे डीईपीएल (DEPL) मध्ये संचालक आहेत, यामुळे ते एक आर्थिक एकक बनत नाहीत. ● दोन्ही कंपन्यांमधील कथित संबंधांमुळे ओएनजीसी (ONGC) ने

	पुढे जर ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) मुळे डीईपीएल (DEPL) ला निविदा दिली असेल तर हे स्पष्टपणे ओएनजीसी (ONGC) च्या बाजूने अयोग्यता दर्शवते आणि अशी कारवाई समानता आणि नैसर्गिक न्यायाच्या विरुद्ध आहे.	अ, ब आणि क ची गरज पूर्ण करत नाही.	डीईपीएल (DEPL) ला हे कंत्राट दिले हे दाखवण्यासाठी कोणताही विश्वासार्ह पुरावा नाही. जेडीआयएल या करारात पक्ष नाही हे मान्य आहे. • पुढे, माननीय न्यायालयाने ओएनजीसी (ONGC) च्या वकिलाला त्यांना जेडीआयएल (JDIL) ला बंधनकारक करायचे आहे का आणि त्यांनी जेडीआयएल (JDIL) ला या करारावर स्वाक्षरी करण्याचा आग्रह का धरला नाही, त्यावर ओएनजीसी (ONGC) च्या वकिलाकडे कोणतेही उत्तर नव्हते.
लेटरहेडद्वारे, डीईपीएल च्या संकेतस्थळावरील लेख, डीईपीएल ने ओएनजीसी ला सादर केलेल्या बोली दस्तऐवज हे दर्शवितात की ते डीईपीएल च्या डीपी जिंदल समूहाचा एक भाग आहे.	डीईपीएल (DEPL) हा डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीजचा एक भाग आहे, जे एक मान्य करण्यात आलेले सत्य आहे. परंतु जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) या दोन वेगळ्या कॉर्पोरेट संस्था आहेत. दोघांमध्ये कोणताही संबंध नाही. डी. पी. जिंदल समूहाच्या इतर कंपन्या देखील आहेत ज्यात एसएमएल (SML), जिंदल पाइप्स इत्यादींचा समावेश आहे.		
डीईपीएल चे संचालक जेडीआयएल च्या व्यवस्थापकीय संचालकाचे नात्याने (सुपुत्र आणि सून) आहेत.	कोणत्याही व्यक्तीच्या संचालकपदावर कोणतीही बंदी नाही आणि समूह कंपन्यांच्या कोणत्या सिद्धांताच्या आधारे त्यांचा वापर केला जाऊ शकतो याचा हा पुरावा नाही. हा केवळ कायदा आणि वास्तवात बिनबुडाचा आरोप आहे. श्री. मानव कुमार यांनी स्वतःहून सुरू केलेला हा एक वेगळा उपक्रम होता.		
कंपन्यांच्या गटातील एका कंपनीने स्वाक्षरी केलेला लवाद करार इतर स्वाक्षरी न केलेल्या कंपन्यांना बंधनकारक करतो, तर अंतर्निहित करार हा प्रस्तुत प्रकरणाप्रमाणे स्वाक्षरी न	असे कोणतेही अंतर्निहित करार नाहीत ज्यात जेडीआयएल (JDIL) ला कोणत्याही प्रकारचे स्वारस्य आहे. जेडीआयएल (JDIL) हा कधीही पक्ष नव्हता किंवा डीईपीएल (DEPL) आणि ओएनजीसी (ONGC)		

केलेल्या व्यक्तीला फायदा पोहोचवण्याचा हेतू असतो.	यांच्यातील करारातून त्याला कोणताही लाभ मिळाला नव्हता. ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांचे चार स्वतंत्र करार आहेत, जे २०१६च्या कार्यवाहीच्या टी. सी. ४७-५०चा एक भाग आहेत.		
जेडीआयएल (JDIL) आणि डीइपीएल (DEPL) यांचे कार्यालय हे एकाच परिसरात आणि एकाच इमारतीत आहेत.	बऱ्याच व्यवसायांचा व्यवसाय पत्ता समान असतो (उदा. टाटा कंपन्या) केवळ त्याच आधारावर, ते एक आणि समान आहेत असे नक्कीच म्हणता येणार नाही. जेव्हा विशेषतः आजच्या काळात सहकारी जागांच्या काळात, जेथे अनेक कंपन्या एकाच आवारात काम करतात.		

१५. उत्तरवादीच्या वतीने वरिष्ठ वकील श्याम दिवाण यांनी खालील निवेदने सादर करण्याची विनंती केली आहेः

(i) डीईपीएल (DEPL) हा डी. पी. जिंदल समूहाचा एक भाग आहे या वस्तुस्थितीच्या भूमिकेवर कोणताही आक्षेप नाही, तरीही डीईपीएल (DEPL) मध्ये जेडीआयएल (JDIL) चा कोणताही हिस्सा नाही. कोणतेही समभागधारक नाहीत किंवा कोणतेही सारखे संचालक नाहीत;

(ii) २०१० साली डीइपीएल (DEPL) डी. पी. जिंदाल समूहाचा भाग राहिलेला नाही. तथापि, जेडीआयएल (JDIL) महाराष्ट्र सीमलेस लिमिटेड आणि जिंदल पाइप्स लिमिटेड यासारख्या इतर समूह संस्थांसह डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीजचा एक भाग आहे.

(iii) १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ अंतर्गत आवश्यक असलेल्या लवाद कराराचा जेडीआयएल (JDIL) पक्षकार नाही आणि ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील कराराचा जेडीआयएल (JDIL) लाभार्थी होता याचा कोणताही पुरावा नसल्यामुळे त्याला डीईपीएल (DEPL) विरुद्धच्या

दाव्यांसाठी जबाबदार धरले जाऊ शकत नाही. डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने जेडीआयएल (JDIL) ने ओएनजीसी (ONGC) च्या बाजूने कोणतेही हमीपत्र किंवा दिलासा पत्र जारी केलेले नाही.

(iv) डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) चे समान भागधारक किंवा समान संचालक होते, असा कोणताही पुरावा लवाद न्यायधिकरणासमक्ष सादर करण्यात आला नाही, असे मुंबई उच्च न्यायालयाने योग्यरित्या म्हटले आहे;

(v) लवादाच्या निवाड्यात ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्यावर चर्चा करण्यात आली आहे की डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) हे एकाच समूहातील आहेत आणि असा निष्कर्ष काढण्यात आला की करारापर्यंतच्या वाटाघाटीमध्ये जेडीआयएल (JDIL) ने भूमिका बजावली किंवा त्यानंतर डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने कराराच्या अंमलबजावणीत जेडीआयएल (JDIL) ने भाग घेतला, असा कोणताही पुरावा नाही आणि त्यामुळे, डीईपीएल (DEPL) च्या कथित कृत्यांसाठी आणि चुकांसाठी जेडीआयएल (JDIL) वर आरोप करण्यासाठी कंपनी समूहाच्या सिद्धांताचा वापर केला जाऊ शकत नाही;

(vi) ११९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ अंतर्गत, मध्यस्थीसाठी सादर करण्यासाठी पक्षांमध्ये एक करार असणे आवश्यक आहे. 'पक्ष' हा शब्दप्रयोग कलम २ (१) (एच) मध्ये परिभाषित केलेला आहे. दोन्ही तरतुदींमधील मुख्य शब्द म्हणजे "लवाद कराराचा पक्ष" आणि लवादाला सादर करण्यासाठी पक्षाचा करार. जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) यांचे वेगवेगळे अस्तित्व आहेत. डीईपीएल (DEPL) ची स्थापना २००३ मध्ये करण्यात आली. जे. जेडीआयएल (JDIL) ची स्थापना १९८३ मध्ये झाली. त्याचे समभाग बॉम्बे स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध आहेत. डीईपीएल (DEPL) ही डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीजची असली तरी २०१० साली ती या समूहाचा भाग राहिलेली नाही. डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात सामायिक कार्यालय होते या वस्तुस्थितीचा काहीही संबंध नाही. ओएनजीसी (ONGC) च्या साक्षीदाराने ठामपणे सांगितले की, श्री.

जी. डी. शर्मा (ज्यांनी डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने स्वाक्षरी केली होती) हे करारावर स्वाक्षरी केल्यानंतरच जेडीआयएल (JDIL) चे कर्मचारी आहेत हे त्यांना कळले. त्यामुळे जेडीआयएल (JDIL) करारासाठी बोली लावत असल्याचे कोणतेही प्रस्तुतीकरण नव्हते. जेडीआयएल (JDIL) च्या कार्यकारिणीची संघटना डीईपीएल (DEPL) ला मदत करणार होती आणि त्याहून अधिक काही नाही; आणि

(vii) ओएनजीसी (ONGC) च्या साक्षीदाराला वस्तुस्थितीची माहिती नाही कारण तो ----

ए. बोलीदारांच्या शॉर्टलिस्टिंगमध्ये सहभागी नव्हता ;

बी. कराराच्या निवाड्यासाठी निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेचा एक भाग नव्हता ;

सी. कंत्राट निवडा देण्यासाठी निविदा समितीने केलेल्या चर्चेतील एक पक्ष नव्हता ;

डी. कंत्राटाच्या निवाड्यासाठी मंजुरी देण्यात आली त्या वेळी हजर नव्हता ; आणि

ई. ओएनजीसी (ONGC) मधील चर्चेतील पक्ष नव्हता .

साक्षीदाराने सांगितले की २२ मार्च २००६ रोजी कंत्राट मिळाल्यानंतर जून २००८ मध्ये त्याने प्रथमच डीईपीएल (DEPL) च्या संकेतस्थळावर प्रवेश केला. त्यामुळे डीईपीएल (DEPL) किंवा जेडीआयएल (JDIL) ने ओएनजीसी (ONGC) कडे निवेदन केले की डीईपीएल (DEPL) ही जेडीआयएल (JDIL) ची समूह कंपनी होती किंवा ओएनजीसी (ONGC) ने आपल्या संकेतस्थळावर जेडीआयएल (JDIL) ने केलेल्या कोणत्याही निवेदनामुळे कंत्राट दिले, असा दावा करण्यास ओएनजीसी (ONGC) तयार नाही.

सी. विश्लेषण

सी. १. कंपनी समूहाचा सिद्धांत.

१६. कलम ७[१७] मध्ये लवाद कराराची तरतूद नमूद आहे. १९९६ च्या कायद्याच्या भाग-१ च्या उद्देशाने, लवाद करार हा पक्षांद्वारे निर्धारित कायदेशीर संबंधांच्या संदर्भात त्यांच्यात झालेले विवादात मध्यस्थीसाठी सादर करण्यासाठी करार म्हणून केला जातो. लवादाचा करार एकतर लवाद खंडाच्या कलमाच्या स्वरूपात असू शकतो किंवा वेगळ्या कराराचे स्वरूप घेऊ

शकतो. लवादाचा करार लेखी असणे आवश्यक आहे त्याचबरोबर त्यात खालील बाबी समाविष्ट असू शकतात.

(i) पक्षकारांनी स्वाक्षरी केलेला दस्ताऐवज ;

(ii) संवादाची देवाणघेवाण; आणि

(iii) दावा आणि बचाव विधानाची देवाणघेवाण ज्यामध्ये लवादाचा करार अस्तित्वात असल्याचा आरोप दुसरा पक्ष नाकारत नाही.

कलम ७ चे उपकलम (५) असे नमूद करते की लवाद खंड असलेल्या दस्ताऐवजाच्या करारातील संदर्भ हा लवाद करार असतो, जरः

(i) करार लिखित स्वरूपात असेल; आणि

(ii) लवाद खंडाला कराराचा एक भाग बनवण्याचा संदर्भ आहे.

१७. कलम २ (एच) मध्ये 'पक्ष' या शब्दाची व्याख्या लवाद कराराचा 'पक्ष' अशी केली आहे. कलम ११ (६) अंतर्गत लवादाच्या नियुक्तीसाठीच्या अर्जाच्या संदर्भात, कलम ७ अंतर्गत लवाद कराराशी संबंधित 'पक्ष' या शब्दाचा अर्थ या न्यायालयाने **इंडोविंड** (उपरोल्लेखित) मध्ये हाताळला आहे. त्या प्रकरणात, दुसरी प्रतिवादी कंपनी इंडोविंडची प्रवर्तक होती. पहिल्या आणि दुसऱ्या प्रतिवादीमध्ये विक्रीचा करार झाला होता. करारामध्ये, विक्रेत्याने प्रथम प्रतिवादी आणि त्याच्या सहाय्यक कंपन्यांचा समावेश केल्याचे वर्णन करण्यात आले होते. दुसऱ्या प्रतिवादीचे वर्णन खरेदीदार आणि इंडोविंडचा प्रवर्तक असे केले गेले. कराराअंतर्गत, विक्रेत्याने व्यावसायिक मालमत्ता हस्तांतरण करण्यास सहमती दर्शवली जी अंशतः पैशात आणि अंशतः समभाग जारी करून देय होती. विक्री करारामध्ये कोणताही वाद निराकारणाकरिता लवादाकडे निर्दिष्ट करण्यात यावा असा देखील एक खंड समाविष्ट करण्यात आला होता. पहिल्या आणि दुसऱ्या प्रतिवादीच्या संचालक मंडळाने कराराला मान्यता दिली, परंतु इंडोविंड मंडळाने त्याला मान्यता दिली नाही. वाद निर्माण झाल्यानंतर, पहिल्या प्रतिवादीने कलम ११ (६) अंतर्गत दुसरा प्रतिवादी आणि इंडोविंड या दोघांविरुद्ध लवादाच्या नियुक्तीसाठी याचिका दाखल केली. पहिल्या आणि दुसऱ्या प्रतिवादीमधील कराराचा तो पक्षकार नव्हता या आधारावर इंडोविंडने याचिकेस विरोध केला. कॉर्पोरेट पडदा उचलल्यानंतर आणि विक्री कराराला बांधील राहण्याचा इंडोविंडचा हेतू लक्षात आल्यानंतर प्रथमदर्शनी इंडोविंड हा पक्ष असल्याचे निरीक्षण नोंदवून मद्रास उच्च

न्यायालयाच्या मुख्य न्यायाधीशांनी अर्ज मंजूर केला.

या न्यायालयाने दोन मुद्दे विचारार्थ तयार केले होतेः

"

(i) दोन पक्षांमधील दस्तऐवज (करार) मध्ये आढळणारा लवाद खंड, करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या व्यक्तीवर लवाद करार बंधनकारक मानला जाऊ शकतो की नाही;

(ii) लवाद करार असलेल्या करारावर कंपनीने स्वाक्षरी केली नसली तरी, लवाद खंड असलेल्या करारावर, त्याच्या त्यानंतरच्या वर्तनाच्या संदर्भात, तो पक्षकार असल्याचे म्हटले जाऊ शकते का ?"

न्यायमूर्ती आर. व्ही. रवींद्रन यांनी **इंडोविंड** (उपरोल्लेखीत) मधील दोन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाबाबत बोलताना असे म्हटले की जर इंडोविंडने कोणत्याही पत्रव्यवहारात, करारात किंवा दस्ताऐवजात हे मान्य केले असेल किंवा पुष्टी केली असेल की तो पहिला आणि दुसरा प्रतिवादी यांच्यातील लवाद कराराचा पक्ष होता किंवा तो त्या करारात असलेल्या लवाद कराराशी बांधील होता, तर त्याठिकाणी असे म्हणणे शक्य झाले असते की इंडोविंड हा लवाद कराराचा चा पक्ष आहे. मात्र, ती स्थिती नव्हती. **इंडोविंड** (उपरोल्लेखित) मधील निर्णय कलम ११ (६) अंतर्गत केलेल्या अर्जाच्या संदर्भात होता. लवादाच्या करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या एका पक्षाने लवादाचा करार त्याच्या संबंधात नाही या आधारावर आक्षेप घेतला होता. न्यायालयाने कॉर्पोरेट पडदा उचलण्यास नकार दिला आणि कलम ७ च्या काटेकोर अन्वयार्थावर अवलंबून राहून असे म्हटले की :

" १७. यात काही वाद नाही की सुबुथी आणि इंडोविंड या कंपनी कायदा १९५६ अंतर्गत समाविष्ट केलेल्या दोन स्वतंत्र कंपन्या आहेत. **प्रत्येक कंपनी ही एक वेगळी आणि स्वतंत्र कायदेशीर संस्था आहे आणि दोन्ही कंपन्यांमध्ये समान भागधारक किंवा समान संचालक मंडळ असणे ही एकमेव वस्तुस्थिती दोन्ही कंपन्यांचे अस्तित्व एकच संस्था बनवू शकत नाही. तसेच सामान्य भागधारक किंवा संचालकांच्या अस्तित्वामुळे एक कंपनी दुसऱ्याच्या कृत्यांना बांधील असेल असा निष्कर्ष निघणार नाही.** जर सुबुथीच्या वतीने स्वाक्षरी करणारा संचालक हा इंडोविंडचा देखील संचालक होता आणि जर पक्षांचा हेतू इंडोविंड कराराला बंधनकारक असावा असा

होता, तर इंडोविंडला करारात पक्षकार बनवण्याचा आग्रह धरणे आणि सुबुथीसाठी स्वाक्षरी केलेल्या संचालकाला देखील इंडोविंडच्या वतीने स्वाक्षरी करण्याची विनंती करणे यापासून वेसकेयर कधीही रोखले जाऊ शकत नव्हते.

१८. इंडोविंडला पक्ष बनवणे (इतर) पक्षांनी काळजीपूर्वक टाळले आणि सुबुथीचे संचालक हे इंडोविडचे संचालक असूनही, इंडोवाईंडच्या वतीने करारावर स्वाक्षरी न करण्याची काळजी घेत होते ही वस्तुस्थिती असे दर्शवते की इंडोविंड हा करारातील पक्ष असावा असा पक्षांचा हेतू नव्हता. त्यामुळे सुबुथीने इंडोविंड हि त्याचे नामनिर्देशित म्हणून किंवा त्यांनी प्रवर्तित केलेली कंपनी म्हणून वर्णन केले आहे किंवा इंडोविंडच्या वतीने सुबुथीने कथितपणे करार केला होता ही केवळ वस्तुस्थिती, इंडोविंडद्वारे दिनांक २४/०२/२००६ च्या कराराच्या दुरुस्ती, मान्यता, स्वीकार किंवा पुष्टीकरण न झाल्यास तो पक्ष बनणार नाही.

[...]

२०. वेसकेअरने अनेक कायदे आणि व्यवहारांचा तसेच इंडोविंडच्या वर्तनाचा संदर्भ देत असा युक्तिवाद केला की इंडोविंड हा कराराचा एक पक्ष होता किंवा त्याने त्याच्या आचरणाने कराराची पुष्टी आणि मान्यता दिली होती किंवा कराराच्या अटींनुसार काम केले होते असा निष्कर्ष काढला पाहिजे. करार वैध आहे की नाही किंवा एखाद्या विशिष्ट पक्षाला दुसऱ्या पक्षाप्रती कोणतेही बंधन आहे की नाही किंवा कोणत्याही व्यक्तीने कराराचा भंग केला आहे की नाही हे ठरविण्यासाठी पक्षांमधील व्यवहारांची तपासणी हि नुकसान किंवा कर्तव्यपूर्तीचा दावा करणाऱ्या दाव्यात किंवा लवाद कार्यवाहीमध्ये करणे शक्य होईल. परंतु कलम ११ अंतर्गत कार्यवाहीचा मुद्दा म्हणजे पक्षांमध्ये कोणताही करार झाला की त्याचे उल्लंघन झाले हा नाही. करार अगदी मौखिकही केला जाऊ शकतो. पत्रव्यवहार किंवा आचरणातून करार लिखित स्वरूपात केला जाऊ शकतो. पण लवादाचा करार हा इतर करारापेक्षा वेगळा असतो. **लवादाचा करार केवळ कलम ७ अंतर्गत विचारात घेतलेल्या पद्धतीने अस्तित्वात येऊ शकतो. जर कलम ७ मध्ये असे दिले गेले असेल की लवादाचा करार लेखी असावा, तर कलम ११ अंतर्गत केलेल्या अर्जामध्ये लवाद कराराचा पुरावा म्हणून याचिकाकर्त्याला हे दाखवणे पुरेसे ठरणार नाही की पक्षांमध्ये तोंडी करार अस्तित्वात**

होता, किंवा इंडोविंडने वेसकेअरशी व्यवहार केला होता, किंवा वेसकेअरने लवाद कराराचा पुरावा म्हणून इंडोविंडच्या संदर्भात काही कृत्ये केली होती.

[...]

२४. **यात काही शंका नाही की जर इंडोविंडने कोणत्याही पत्रव्यवहारात किंवा इतर करारात किंवा दस्तऐवजात असे मान्य केले किंवा अशी पुष्टी केली असेल, की तो दिनांक २४/०२/२००६ च्या लवाद कराराचा पक्ष आहे किंवा त्यात असलेल्या लवाद कराराशी बांधील आहे, तरच इंडोविंड हा लवाद कराराचा पक्ष आहे असे म्हणणे शक्य झाले असते. परंतु ते कलम ७ (४) (ए) अंतर्गत नव्हे तर कलम ७ (४) (बी) किंवा कलम ७ (५) अंतर्गत असेल. ते जसे असेल तसेच असू द्या. वेसकेअरच्या बाबतीत असे नाही.** खरे तर, वेसकेअरने जारी केलेल्या वितरणाच्या नोंदी/पावत्या या दिनांक २४/०२/२००६ या रोजीच्या कराराचा संदर्भ देत नाहीत. तसेच इंडोविंडने पाठवलेले कोणतेही पत्र किंवा केलेला पत्रव्यवहार, त्याने अंमलात आणलेला करार किंवा त्यावर बंधनकारक असलेला करार म्हणून, दिनांक २४/०२/२००६ या तारखेच्या कराराचा संदर्भ देत नाहीत...."

(भर देण्यात आला)

१८. त्यानंतर, **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) मध्ये, या न्यायालयाच्या त्रि सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने कलम ४५ च्या तरतुदीं हाताळल्या, ज्या १९९६ च्या कायद्याच्या भाग II जो परदेशी लवादाच्या निर्णयांच्या अंमलबजावणीशी संबंधित आहे.कलम ४५ असे गृहीत धरते की भाग I मध्ये काहीही असले तरी, न्यायालयीन प्राधिकरण, ज्या प्रकरणात पक्षांनी लवादासाठी लेखी करार केला आहे, त्या प्रकरणात जेव्हा कारवाईची दाखल घेतली जाते, तेव्हा पक्षांपैकी एकाच्या विनंतीवरून "<u>पक्षाच्या माध्यमातून किंवा त्याच्या अंतर्गत दावा करणारी कोणतीही व्यक्ती</u>" करार निरर्थक, अकार्यक्षम किंवा अंमलात आणण्यास असमर्थ असल्याचे आढळल्यानंतरच पक्षांना लवादाकडे पाठवेल. कलम ४५ मधील " माध्यमातून किंवा त्याखालील " वाक्यप्रयोगाचा अर्थ लावताना, या न्यायालयाने असे नमूद केले आहे की जरी सामान्यतः लवाद कराराच्या पक्षांमध्ये लवाद होतो, तरी तो लवाद कराराचा स्वाक्षरीकर्ता आणि त्रयस्थ असामी यांच्यातही होऊ शकतो. या न्यायालयाने असे म्हटले आहे की जरी लवाद कराराची व्याप्ती त्यात प्रवेश केलेल्या पक्षांपुरती आणि

त्यांच्या अंतर्गत किंवा त्यांच्या माध्यमातून दावा करणाऱ्यांपुरती मर्यादित असली तरी इंग्रजी कायद्यांतर्गत न्यायालयांनी कंपनी समूहाचा सिद्धांत विकसित केला आहे. मुळात, हा सिद्धांत असे गृहीत धरतो की कंपन्यांच्या समूहातील कंपनीने केलेला लवाद करार, जर परिस्थितीनुसार स्वाक्षरीकर्ता आणि संलग्न, स्वाक्षरी न करणारे पक्ष या दोघांनाही बंधनकारक करण्याचा पक्षांचा परस्पर हेतू दर्शविला तर त्याचे स्वाक्षरी आणि संबंधित किंवा स्वाक्षरी न करणारे सहयोगी संबंधितांना बंधनकारक करू शकतो. या संकल्पनेचे तपशीलवार वर्णन करताना न्यायालयाने असे म्हटले आहे की :

> “ ७१. जरी लवाद कराराची व्याप्ती त्यात प्रवेश केलेल्या पक्षांपुरती आणि त्यांच्या अंतर्गत किंवा त्यांच्या माध्यमातून दावा करणाऱ्यांपुरती मर्यादित असली तरी, इंग्रजी कायद्यांतर्गत न्यायालयांनी, काही प्रकरणांमध्ये, "कंपन्यांच्या समूहाचा सिद्धांत" देखील लागू केला आहे. हा सिद्धांत आंतरराष्ट्रीय संदर्भात विकसित झाला आहे, ज्याद्वारे एखाद्या कंपनीने केलेला लवाद करार, कंपन्यांच्या समूहातील एकाने केलेला असल्याने, त्याचे स्वाक्षरी न करणारे संबंधित, सहयोगी संस्था किंवा पैतृक संस्थाना बंधनकारक ठरवू शकतो, जर परिस्थिती असे दर्शवित असेल की सर्व पक्षांचा परस्पर हेतू स्वाक्षरी करणारे आणि स्वाक्षरी न करणारे सहयोगी या दोघांनाही बांधण्याचा होता. हा सिद्धांत अनेक लवाद प्रकरणात लागू करण्यात आला आहे, जेणेकरून लवादाचा करार असलेल्या करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या पक्षावर न्यायाधिकरणाने अधिकारक्षेत्र घेण्याचे समर्थन करता येईल. [लवादावरील रसेल (२३$^{वी}$ आवृत्ती.)]
>
> ७२. यामुळे हे तत्त्व विकसित होते की स्वाक्षरी न करणाऱ्या पक्षावर लवाद करार बंधनकारक असू शकतो जर सदर व्यवहार कंपन्यांच्या समूहाशी असतील आणि पक्षांचा हेतू स्पष्ट असेल तर स्वाक्षरीकर्ता तसेच स्वाक्षरी न करणाऱ्या दोन्ही पक्षांना बंधनकारक करणे हे लवादाच्या अधीन असेल. दुसऱ्या शब्दांत, "पक्षांचा हेतू" हे एक अतिशय महत्त्वाचे वैशिष्ट्य आहे जे लवादाच्या व्याप्तीमध्ये स्वाक्षरी करणारा तसेच स्वाक्षरी न करणारा पक्ष समाविष्ट असल्याचे म्हणण्यापूर्वी स्थापित केले जाणे आवश्यक आहे.”

हे केवळ अपवादात्मक प्रकरणांमध्येच होईल हे लक्षात घेऊन, **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) मधील न्यायालयाने असे म्हटले आहे की या अपवादांची कसून तपासणी

केली जाईलः

(i) लवादकरारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाशी थेट संबंध;

(ii) विषयाची थेट समानता; आणि

(iii) हा करार संमिश्र व्यवहाराचा आहे की नाही, जेथे सहाय्यक किंवा आनुषंगिक कराराची अंमलबजावणी किंवा निष्पादन केल्याशिवाय मूळ कराराचे निष्पादन व्यवहार्य असू शकत नाही.

१९. **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) मध्ये नमूद केल्यानुसार स्वाक्षरी न करणाऱ्यांना बंधनकारक करण्याचे तत्त्व **अमित लालचंद शाह आणि इतर - विरुद्ध - ऋषभ एन्टरप्रायझेस आणि इतर**[९८] च्या देशांतर्गत लवादाच्या संदर्भात लागू केले गेले. या न्यायालयाच्या द्वि सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ८ च्या तत्कालीन सुधारित तरतुदींच्या[९९] अर्जाच्या संदर्भात असे निरीक्षण नोंदवले की कलम ८ मधील २०१५ च्या दुरुस्तीने ते १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ४५ च्या अनुषंगाने आणले आहे. दुरुस्तीपूर्वी, १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ८ (१) मध्ये अशी तरतूद होती की लवाद कराराचा पक्ष लवादाचा संदर्भ घेण्यासाठी अर्ज करू शकतो. सुधारणा करण्यात आलेल्या कलम ८ (१) ने स्पष्ट केले आहे की लवादाच्या पक्षाद्वारे किंवा त्याच्या अंतर्गत दावा करणारी व्यक्ती कोणत्याही प्रकारची न्यायालयीन पूर्वस्थिती असूनही लवादाकडे वादनिराकारणाकरिता जाऊ शकते. **अमित लालचंद** (उपरोल्लेखित) मध्ये, न्यायालयाने स्वाक्षरी न करणाऱ्याला बंधनकारक करण्यासाठी कंपनी समूहाच्या सिद्धांताचा स्पष्टपणे वापर केला नाही, तर स्वाक्षरी न करणारा मुख्य करारामधील लवाद खंडाच्या कलमाने बांधला जाईल असे मत मांडण्यासाठी **क्लोरो कंट्रोल्सवर** (उपरोल्लेखित) वर विसंबून राहिले, कारण तो परस्पर जोडलेल्या कराराचा पक्ष आहे, जो एक समान व्यावसायिक ध्येय साध्य करण्यासाठी अंमलात आणला जातो.

२०. **चेरन प्रॉपर्टीज** (उपरोल्लेखित) मध्ये, या न्यायालयाच्या त्री सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने लवाद करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या व्यक्तीविरुद्ध देशांतर्गत लवादाच्या निवाड्याच्या अंमलबजावणीच्या संदर्भात कंपनी समूहाच्या सिद्धांताचा अर्थ लावला आणि लागू केला. न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) मधील त्री सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने **इंडोविंड** (उपरोल्लेखीत) मधील द्वि सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाचा निर्णय समूह कंपन्यांच्या सिद्धांताच्या

उत्क्रांती आणि अंमलबजावणीपूर्वी सादर केला होताः

> " २३. कायदा जसजसा विकसित होत गेला, तसतसे हे मान्य झाले की आधुनिक व्यावसायिक व्यवहार बरेचदा अनेक स्तर आणि करारांद्वारे केले जातात. कंपन्यांच्या समूहामध्ये व्यवहार होऊ शकतात. त्यांनी ज्या परिस्थितीत करार केला आहे, त्यातून स्वाक्षरी करणाऱ्या आणि स्वाक्षरी न करणाऱ्या अशा दोन्ही संस्थांना एकाच समूहात बांधण्याचा हेतू प्रतिबिंबित होऊ शकतो. लवाद करारात स्वाक्षरी न करण्याऱ्याला तो बंधनकारक करण्यात, न्यायालयाचा व्यावसायिक व्यवहारांना भावनेशी सुसंगत असलेल्या अर्थाचे श्रेय देऊन या प्रकरणाशी संपर्क साधून त्यांना श्रेय देण्याचा हेतू होता. त्यामुळे, करारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाशी स्वाक्षरी न करणाऱ्या पक्षाचा संबंध, विषय-वस्तुची समानता आणि व्यवहाराचे संमिश्र स्वरूप यासारखे घटक समतोल राखतात. कंपन्यांच्या समूहाचा सिद्धांत मूलतः पक्षांमधील परस्परसंबंधित हेतूची पूर्तता सुलभ करण्यासाठी आहे, जिथे परिस्थिती सूचित करते की हेतू स्वाक्षरी करणारे आणि स्वाक्षरी न करणारे दोघांनाही बंधनकारकर करण्याचा होता. व्यावसायिक व्यवस्थेचे खरे सार शोधण्याचा आणि व्यावसायिक व्यवस्थेच्या स्तरित रचनेतून उलगडण्याचा प्रयत्न आहे, जो औपचारिकपणे स्वाक्षरीकर्ता नसलेला परंतु स्वाक्षरीकर्त्याच्या कृतींनी बंधनकारक असल्याचे गृहीत धरले आहे अशा व्यक्तीला बांधण्याचा हेतू आहे."

चेरन प्रॉपर्टीज (उपरोल्लेखित) मधील या न्यायालयाने जगभरातील शैक्षणिक साहित्याचे विश्लेषण केले ज्यात जगभरातील न्यायिक प्रवृत्तींची छाननी केली. त्यात नमूद केले आहे की पक्षांमधील लवाद लेखी असण्याचा हेतू कंपन्यांच्या समूहातील कर्जदार सदस्याला लक्ष्य करण्याच्या उद्देशाने स्वाक्षरी न करणाऱ्यांना बंधनकारक करण्यापर्यंत विस्तारू शकतो. तथापि, कंपन्यांच्या स्वतंत्र कायदेशीर व्यक्तिमत्त्वाचे तत्त्व देखील संतुलित असले पाहिजे. लवाद करार करताना, करारात प्रवेश करण्याचा हेतू आणि अंतर्निहित करारावर स्वाक्षरी न करणाऱ्यांना बंधनकारक करण्यासाठी कॉर्पोरेट पडदा छेदला जाऊ शकतो:

> " २५. कलम ७ प्रमाणे, लवादाचा करार लेखी असण्याची आवश्यकता, दोन कंत्राटी संस्थांमधील करारावर स्वाक्षरी न केलेल्या त्रयस्थ पक्षांना बंधनकारक करण्याची

शक्यता वगळते का? काही विशिष्ट परिस्थितींमध्ये, दोन किंवा अधिक पक्षांमधील लवाद करार इतर पक्षांना बंधनकारक करण्यासाठी देखील कार्य करू शकतो, असे शैक्षणिक साहित्याचे विकसित होणारे स्वरूप तसेच न्यायनिवाड्याचे कल सूचित करतात. रेडफर्न आणि हंटर या तत्त्वाचा सैद्धांतिक पाया स्पष्ट करतातः

> "....लेखी स्वाक्षरी केलेल्या कराराची आवश्यकता, तथापि, दोन किंवा अधिक पक्षांमधील योग्य स्वरूपात झालेल्या लवाद कराराची शक्यता पूर्णपणे वगळता येत नाही जी इतर पक्षांना देखील बंधनकारक करते. लवाद कराराचे त्रयस्थ पक्ष विविध मार्गांनी अशा कराराला बांधील (किंवा त्यावर अवलंबून राहण्यास पात्र) असल्याचे मानले गेले आहेः प्रथमतः, 'कंपन्यांच्या समूहाच्या' सिद्धांताच्या अंमलबजावणीद्वारे, ज्याच्या अनुषंगाने लवाद करारातून उद्भवणारे फायदे आणि कर्तव्ये काही परिस्थितींमध्ये त्याच कंपन्यांच्या समूहाच्या इतर सदस्यांना दिली जाऊ शकतात; आणि दुसरे म्हणजे, खाजगी कायद्याच्या सामान्य नियमांच्या अंमलबजावणीद्वारे, मुख्यतः नियुक्ती, प्रतिनिधी आणि उत्तराधिकार यावर..... [आयडी पी. ९९.]"
>
> कंपन्यांच्या समूहाचा सिद्धांत कॉर्पोरेट पडदा छेदण्यासाठी हितसंबंध असलेल्या 'खऱ्या' पक्षाला शोधण्यासाठी आणि अधिक लक्षणीयरीत्या, कंपन्यांच्या समुहाच्या विश्वासार्ह सदस्याला लक्ष्य करण्यासाठी लागू केला गेला आहे [ऑप. सीट. एफएन. १६.०२.४०.पी १००]. जरी या सिद्धांताच्या विस्ताराला कॉर्पोरेट व्यक्तिमत्त्वाच्या कायदेशीर आरोपाच्या आधारे विरोध केला जात असला, तरी या सिद्धांताच्या अंमलबजावणीमुळे लवाद कराराची रचना आणि अंतर्निहित कराराच्या प्रवेशाशी आणि कामगिरीशी संबंधित परिस्थिती उद्भवते. [आयडी, २.४१ पी.१००.]"

या न्यायालयाने **चेरन प्रॉपर्टीज** (उपरोल्लेखित) प्रकरणात **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) मध्ये नमूद केलेल्या तत्त्वाला **दुरो फेलगुएरा-विरुद्ध-गंगावरम पोर्ट लिमिटेड** [२०] मधील कलम ११ (६) च्या संदर्भात लागू करण्यापासून वेगळे केले. **दुरो फेलगुएरा** (उपरोल्लेखित) प्रकरणात, द्वि सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने मूळ लवाद कराराच्या पक्षांपैकी सहयोगी संस्थामधील पाच वेगवेगळ्या करारांमध्ये पक्षांच्या त्यांच्या वैयक्तिक

करारांतर्गत स्वतंत्र लवाद करारांच्या अधीन राहण्याच्या जाणीवपूर्वक हेतूचा आदर करून संयुक्त लवादाचे निर्देश देण्यास नकार दिला. **चेरन प्रॉपर्टीज** (उपरोल्लेखित) मधील या न्यायालयाने पक्षांचे परस्पर हेतू आणि कराराचे पालन समजून घेऊन **दुरो फेलगुएरा** (उपरोल्लेखित) मधील स्थितिविशेष फरक केला :

"३४ [...] क्लोरो कंट्रोल्स [क्लोरो कंट्रोल्स इंडिया (पी) लिमिटेड -विरुद्ध- सेव्हर्न ट्रेंट वॉटर प्युरिफिकेशन इंक., (२०१३) १ एससीसी ६४१: (२०१३) १ एससीसी (सीआयव्ही) ६८९] हे तत्त्व अधोरेखित करते की जर परिस्थिती अशी असेल की दोन्ही स्वाक्षरी करणारा आणि स्वाक्षरी न करणाऱ्यांना बांधण्याचा पक्षांचा परस्पर हेतू असे दर्शवित असेल तर कंपन्यांच्या समूहातील कंपनीद्वारे केलेला लवाद करार स्वाक्षरी न करणाऱ्या संलग्नांना बंधनकारक करू शकतो. सिद्धांत लागू करताना, कायदा पक्षांच्या समान हेतूची अंमलबजावणी करण्याचा प्रयत्न करतो ज्याठिकाणी परिस्थिती असे सूचित करते की स्वाक्षरी करणारे आणि स्वाक्षरी न करणारे दोघेही बांधले जाण्याचा हेतू होता. दुरो [दुरो फेलगुएरा - विरूद्ध - गंगावरम पोर्ट लिमिटेड, (२०१७) ९ एससीसी ७२९: (२०१७) ४ एससीसी (सीआयव्ही.) ७६४] प्रस्तुत प्रकरण, हे वेगळ्या आधारावर उभे असल्याचे मानले गेले कारण सर्व पाच भिन्न पॅकेजेस तसेच कॉर्पोरेट हमी मूळ पॅकेजच्या अटी आणि शर्तींवर किंवा पक्षांमधील अंमलबजावणी केलेल्या सामंजस्य करारावर अवलंबून नव्हती. दुरो [दुरो फेलगुएरा - विरुद्ध - गंगावरम पोर्ट लिमिटेड, (२०१७) ९ एससीसी ७२९ मधील निकालः क्लोरो कंट्रोल्स [क्लोरो कंट्रोल्स इंडिया (पी) लिमिटेड - विरुद्ध - सेव्हर्न ट्रेंट वॉटर प्युरिफिकेशन इंक. (२०१३) १ एससीसी (सीआयव्ही) ६८९] मध्ये नमूद केलेल्या तत्त्वापासून विचलित होत नाही."

२१. त्यानंतर या न्यायालयाच्या द्वि सदस्यीय न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने **रेकिट बेंकिझर (इंडिया) पी लिमिटेड - विरूद्ध - रेन्डर्स लेबल प्रिंटिंग** [२१] मध्ये कंपन्यांच्या एकाच गटातील स्वाक्षरी न केलेल्या परदेशी कंपनीला देशांतर्गत लवादात समाविष्ट केले जाऊ शकते की नाही हे ठरवण्यासाठी कंपनी समूहाचा सिद्धांत लागू केला. या न्यायालयाने **क्लोरो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखित) आणि **चेरन प्रॉपर्टीज** (उपरोल्लेखित) मध्ये या न्यायालयाने तयार

केलेल्या तत्त्वांची नोंद घेतली आणि खालील गोष्टींचे मूल्यांकन केल्यानंतर त्याच्या लागू न होण्याची नोंद केलीः

(i) एकाच गटातील दोन कंपन्यांमधील कथित सामान्य कर्मचाऱ्याचा परदेशी कंपनीशी कोणताही संबंध नसल्याचे वास्तवात सिद्ध झाले; आणि

(ii) इतर कोणत्याही घटकांच्या अनुपस्थितीत, परदेशी कंपनीकडून केवळ नुकसानभरपाईचे अस्तित्व असणे, हा लवाद कराराचे पालन करण्याचा आणि/किंवा अंतर्निहित कराराच्या अंमलबजावणीतून लाभ मिळवण्याचा त्याचा हेतू सूचित करणार नाही.

२२. **एमटीएनएल** (**MTNL)** (उपरोल्लेखित) प्रकरणात, या न्यायालयाचे द्वि सदस्यीय न्यायाधीशांचे खंडपीठ अशा स्थितिचा विचार करत होते कि ज्यामध्ये एमटीएनएल (MTNL) ने सामंजस्याचा संक्षेप लेखाचा माध्यमातून कॅन बँक फायनान्शियल सर्व्हिसेस लिमिटेड[२२] ला काही रोखे जारी केले होते. एमटीएनएल (MTNL) ने कॅनफिनासोबत रोख्यांची रक्कम एफडी (F.D.) मध्ये ठेवली होती. कॅनफिनाने एफडी (F.D.) च्या रकमेचा काही भाग परत केला तर उर्वरित रक्कम एमटीएनएल (MTNL) ला दिली गेली नाही. परिणामी, एमटीएनएल (MTNL) ने रोख्यांचे व्याज भरले नाही. कॅनफिना ही कॅनरा बँकेच्या संपूर्ण मालकीची उपकंपनी होती. कॅनफिनाने हे रोखे कॅनरा बँकेला हस्तांतरित केले होते. त्यानंतर, तिन्ही पक्षांनी एका बैठकीत भाग घेतला होता, ज्यात लवाद मध्यस्तीचा मार्ग अवलंब करण्याचा त्यांचा दृष्टिकोन नमूद करण्यात आला होता. हा वाद सोडवण्यासाठी एकल लवाद नियुक्त करण्यात आला आणि लवादात एमटीएनएल (MTNL), कॅनरा बँक आणि कॅनफिना यांना नोटीस बजावण्यात आली. लवादाच्या कार्यवाहीत पक्षकार म्हणून कॅनफिना सामील होऊ शकते की नाही यावर वाद निर्माण झाला. या पार्श्वभूमीवर, लवादाच्या कार्यवाहीत कॅनफिनाच्या जोडीदाराशी व्यवहार करताना या न्यायालयाने असे म्हट आहे की :

"१०.३. स्वाक्षरी न करणारा व्यक्ती "कंपनी समूहाच्या" सिद्धांताच्या आधारे लवादाच्या कराराने बांधला जाऊ शकतो, ज्यामध्ये पक्षांचे वर्तन, स्वाक्षरी करणाऱ्या तसेच स्वाक्षरी न करणाऱ्या दोन्ही पक्षांना बंधनकारक करण्याचा पक्षांच्या स्पष्ट हेतूचा पुरावा देते. न्यायालये आणि न्यायाधिकरणांनी, स्वाक्षरी न करणारी कंपनी ही पक्षांच्या समान हेतूच्या संदर्भात, कराराचा आवश्यक पक्ष होती, असे त्यांचे समाधान

झाल्यास, समुहाच्या स्वाक्षरी न करणाऱ्या सदस्याशी जोडण्यासाठी या सिद्धांताचा अवलंब केला आहे."

स्वाक्षरी न करणाऱ्याला बांधण्यासाठी कंपनी समूहाच्या सिद्धांताचा अवलंब केला जाऊ शकतो अशा परिस्थिती स्पष्ट करताना न्यायालयाने असे म्हटले आहे की :

"१०.५. लवादामध्ये न्यायालये आणि न्यायाधिकरणांद्वारे कंपन्यांच्या समूहचा सिद्धांत लागू केला गेला आहे, जेथे समूहातील कंपन्यांपैकी एकाने लवाद करार केला आहे; आणि स्वाक्षरी न करणारा संलग्न, किंवा सहयोगी, किंवा मूळ संस्था, लवाद कराराशी बांधील असल्याचे मानले जाते, जर खटल्याची तथ्ये आणि परिस्थिती असे दर्शवते की गटातील स्वाक्षरीकर्ते आणि स्वाक्षरी न करणारे सहयोगी या दोघांनाही बंधनकारक करणे हा सर्व पक्षांचा परस्पर हेतू होता. **या सिद्धांतात अशी तरतूद आहे की जिथे मूळ कंपनी किंवा धारक कंपनी किंवा कंपन्यांच्या समूहाचा सदस्य लवाद कराराचा स्वाक्षरीकर्ता असतो आणि गटातील स्वाक्षरी न करणारा घटक वाटाघाटी किंवा व्यावसायिक कराराच्या कामगिरीमध्ये गुंतलेला असतो किंवा कराराला बांधील राहण्याचा त्याचा हेतू दर्शविणारी विधाने केली जातात तेथे स्वाक्षरी न करणारा सुद्धा लवाद कराराला बांधील असू शकतो, स्वाक्षरी न करणारा देखील संबंधित करारांना बांधील असेल आणि त्याचा फायदा होईल.** [आयसीसी प्रकरण क्रमांक ४१३१/१९८२ मधील अंतरिम निवडा IX YB कॉम आर. बी. १३१ (१९८४); १९८८च्या आयसीसी प्रकरण क्रमांक ५१०३ मधील निवडा, ११५ जेडीआय. (क्लुनेट) १२०६ (१९८८). गॅरी बी. बोर्न हेही पहाः आंतरराष्ट्रीय व्यावसायिक लवाद, खंड. I, २००९, पृ. ११७०-११७१.]

१०.६. ज्या परिस्थितीत मध्यस्थी करारावर स्वाक्षरी करणारा पक्ष, विषयाची थेट समानता, पक्षांमधील व्यवहाराचे संमिश्र स्वरूप यांच्यात थेट संबंध असल्यास, मूळ कंपनीच्या स्वाक्षरी न केलेल्या संलग्न संस्थेला बांधण्यासाठी किंवा लवादात त्रयस्थ असामी समावेश करण्यासाठी 'कंपन्यांचा समूह' सिद्धांत लागू केला जाऊ शकतो. "संमिश्र व्यवहार" म्हणजे परस्पर जोडलेला स्वरूपाचा व्यवहार; किंवा, जेथे समान

उद्देश साध्य करण्यासाठी आणि एकत्रितपणे वादावर तोडगा काढण्यासाठी पूरक किंवा आनुषंगिक कराराची मदत, अंमलबजावणी आणि कृती केल्याशिवाय कराराची पूर्तता व्यवहार्य असू शकत नाही.

१०.७. एक आर्थिक एकक किंवा एकच आर्थिक वास्तव तयार करण्यासाठी मजबूत संघटनात्मक आणि आर्थिक संबंधांसह घट्ट समूह रचना असलेल्या प्रकरणांमध्ये देखील कंपनी समूहाचा सिद्धांत लागू केला गेला आहे. अशा स्थितित, स्वाक्षरी करणारे आणि स्वाक्षरी न करणारे लवाद कराराअंतर्गत एकत्र बांधले गेले आहेत. हे विशेषतः तेव्हा लागू होईल जेव्हा एका कंपनीच्या निधीचा वापर समूहातील इतर सदस्यांना आर्थिक पाठबळ देण्यासाठी किंवा पुनर्रचना करण्यासाठी केला जातो. [आयसीसी प्रकरण क्र. ४१३१/१९८२, आयसीसी प्रकरण क्र.५१०३/१९८८]."

(भर देण्यात आला)

तथ्यांच्या आधारे, न्यायालयाने असे म्हटले की कॅनफिना ही कॅनरा बँकेची संपूर्ण मालकीची उपकंपनी म्हणून स्थापन करण्यात आली होती. एमटीएनएल (MTNL) ने जारी केलेल्या रोख्यांचा कॅनफिनाने दिलेल्या अभिदानमुळे हा वाद निर्माण झाला, जे नंतर कॅनफिनाने त्याच्या मालकी कंपनी कॅनरा बँकेला हस्तांतरित केले. एमटीएनएल (MTNL) ने असे मत व्यक्त केले की कॅनफिना ने विक्रीचा मोबदला न दिल्याने त्यांना नाईलाजाने वाटप रद्द करावे लागले. त्यामुळे, या न्यायालयाने असे म्हटले की कॅनफिनाच्या अनुपस्थितीत केवळ एमटीएनएल (MTNL) आणि कॅनरा बँक यांच्यातील वादाचा निर्णय घेणे व्यर्थ ठरेल, कारण निर्विवादपणे, मूळ व्यवहार एमटीएनएल (MTNL) आणि कॅनफिना यांच्यातील करारातून झाला होता आणि रोखे जारी करणे, त्यानंतर कॅनफिनाद्वारे कॅनरा बँकेला हस्तांतरित करणे आणि एमटीएनएल (MTNL) द्वारे वाटप रद्द करणे यांच्यात "स्पष्ट आणि थेट संबंध" होता. कॅनफिना हा कारवाईचा योग्य पक्ष असल्याचे मानले गेले.

२३. भाष्यकारांनी नोंद केले आहे की, लवादाकडे वर्तमान किंवा भविष्यातील विवाद सादर करण्यासाठी स्वाक्षरी केलेला लेखी करार हा त्रयस्थ पक्षास बंधनकारक असलेल्या लवाद कराराची शक्यता वगळत नाही. स्वाक्षरी न करणारा व्यक्ती कंपनी समूहांच्या

संचालनाद्वारे तसेच अभिहस्तांकन, अभिकरण आणि उत्तराधिकार या तत्त्वांच्या अंमलबजावणीद्वारे बांधील असू शकतो.[२३] लवाद खंड असलेल्या करारावर स्वाक्षरी न करणारा पक्ष, जर करार निष्पादित करणाऱ्या पक्षाचा 'जिवलग मित्र' (ऑल्टर ईगो) असेल तर तो लवादासाठीच्या कराराला बांधील असू शकतो. हे संविदा कायद्याच्या या सामान्य तत्त्वापासून वेगळे आहे की, कंपनी समूहातील प्रत्येक कंपनीचे एक भिन्न कायदेशीर अस्तित्व आहे. स्वाक्षरी न करणारा लवाद कराराशी बांधील असू शकतो, जेथे-

(i) कंपन्यांचा एक समूह अस्तित्वात आहे; आणि

(ii) पक्ष जेव्हा कामकाजात व्यस्त असतांना किंवा विधाने देण्याच्या वेळी स्वाक्षरी न करणाऱ्याला बांधील करण्याचा हेतू दर्शवितात तेव्हा.

२४. गॅरी बी. बोर्न यांनी त्यांच्या 'इंटरनेशनल कमर्शियल आर्बिट्रेशन' (आंतरराष्ट्रीय वाणिज्यिक लवाद) या ग्रंथात असे सुचवले आहे की :-

> "स्वाक्षरी न करणारा लवाद कराराद्वारे बांधला जातो (आणि फायदा घेतो) असे मानण्यासाठी मूळ वैध आधारामध्ये निव्वळ मतैक्य (उदाहरणार्थ- अभिकरण, गृहितक, अभिहस्तांकन) आणि गैर-मतैक्य [उदाहरणार्थ- प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल), जिवलग मित्र (ऑल्टर ईगो)] या दोन्ही सिद्धांताचा समावेश होतो".[२४]

लवादामध्ये ऑल्टर ईगो (जिवलग मित्र) च्या तत्त्वाचा उपयोजन स्पष्ट करताना, बॉर्न पुढीलप्रमाणे नोंद घेतो :-

> "सर्व अधिकारक्षेत्रांतील अधिकारी अक्षरशः असे मानतात की ज्या पक्षाने लवाद खंड असलेल्या कराराला संमती दिली नाही, तो पक्ष जर करार निष्पादित करणाऱ्या संस्थेचा 'ऑल्टर ईगो' असेल किंवा अन्यथा करारातील पक्ष असेल, तर तो सदर खंडाद्वारे बांधील असू शकतो. कंपनी समूहातील प्रत्येक कंपनी (तुलनेने आधुनिक संकल्पना) ही स्वतंत्र हक्क आणि दायित्वे असलेली स्वतंत्र कायदेशीर संस्था आहे, हे मूलभूत तत्त्वापासून एक महत्त्वपूर्ण, परंतु अपवादात्मक निर्गमन आहे.[२५]
>
> [.........]
>
> "कंपनी समूहाचा सिद्धांत अभिकरणाच्या तत्त्वांसारखा किंवा निहित संमतीसारखा आहे, ज्याद्वारे विशिष्ट कायदेशीर संस्थांमधील कॉर्पोरेट संलग्नता, स्वाक्षरी न करणारे

म्हणून त्यांची औपचारिक स्थिती असूनही, त्यांचा कराराचा पक्ष बनण्याचा हेतू होता असा निष्कर्ष काढण्यासाठी आधार प्रदान करतात".[२६]

२५. अलीकडेच, जॉन फेलास यांनी लवाद करारावर स्वाक्षरी न करणाऱ्या व्यक्तीला बांधील करण्याच्या तत्त्वावर प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) च्या सिद्धांताच्या दृष्टीकोनातून विस्ताराने भाष्य केले. लवाद करारांचा अर्थ लावण्यासाठी पक्ष स्वायत्तता आणि संमतीच्या स्पर्धात्मक विचारांच्या विरोधात थेट प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) चे तत्त्व लागू करण्यामागील तर्क त्यांनी मांडला. फेलास यांनी असे निरीक्षण नोंदवले आहे की स्वाक्षरी न करणारे पक्ष थेट प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) च्या तत्त्वाने बांधले जाऊ शकतात जेणेकरून अशा पक्षाला कराराचे फायदे मिळवण्यापासून प्रतिबंधित केले जाऊ शकते आणि त्याच अंतर्गत लवादाच्या जबाबदाऱ्या नाकारल्या जाऊ शकतात :

> **"स्वाक्षरी न करण्याच्या संदर्भात लागू होणारे किमान दोन भिन्न प्रकारचे प्रतिबंधात्मक सिद्धांत आहेतः "थेट लाभ असलेले" प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) चे सिद्धांत आणि "एकमेकांशी गुंफलेले" प्रतिबंधक कबुलीचे सिद्धांत. थेट लाभ सिद्धांत प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) च्या कोणत्याही सिद्धांताची प्रमाणचिन्ह दर्शवितो- एखाद्या पक्षाला विसंगत भूमिका घेण्यास किंवा "करारावर अवलंबून राहून जेव्हा तो त्याच्या फायद्यासाठी काम करतो आणि जेव्हा तो त्याच्या गैरसोयीसाठी काम करतो तेव्हा त्याकडे दुर्लक्ष करून" "दोन्ही मार्गांनी वागण्यास" प्रतिबंधित करतो.** टेपर रिअल्टी कंपनी - विरुद्ध - मोझॅक टाइल कंपनी, २५९ एफ. पुरवणी ६८८, ६९२ (एस. डी. एन. वाय १९६६). **थेट लाभ सिद्धांत एखाद्या पक्षाला कराराअंतर्गत हक्कांचा दावा करण्यापासून रोखून, परंतु त्याच वेळी, त्याच करारात लवादाचे बंधन नाकारून, ते मूळ तत्त्व प्रतिबिंबित करतो.**
>
> [.........]
>
> याउलट, परस्परांशी गुंफलेला प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) चा सिद्धांत स्वाक्षरी न करणाऱ्या व्यक्तीला कोणताही लाभ मिळाला की नाही हे पाहत नाही, तर स्वाक्षरी करणारा आणि स्वाक्षरी न करणारा यांच्यामधील विवादाच्या स्वरूपाकडे आणि विशेषतः स्वाक्षरी न करणारा पक्ष, लवादामध्ये ज्या समस्यांच्या निराकरणाचा प्रयत्न

करत आहे, त्या प्रतिबंधक कबुली करणाऱ्याने [स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाने] स्वाक्षरी केलेल्या कराराशी गुंफलेल्या आहेत की नाही यावर लक्ष केंद्रित करतो........ परस्परांशी गुंफलेल्या प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) च्या सिद्धांताचा सर्वांत महत्वाचा उद्देश असा आहे की, जेव्हा एखादी व्यक्ती परस्परांशी गुंफलेल्या प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) च्या प्रकरणाच्या वैशिष्ट्यपूर्ण वस्तुस्थितीच्या नमुन्याकडे पाहते, तेव्हा लवाद प्रक्रियेच्या प्रभावीपणाची चिकाटी स्पष्ट होते". [२७]

(भर दिला जातो)

२६. लवाद करारावर स्वाक्षरी न करणारी कंपनी समूहातील कंपनी तरीही त्याच्याशी बांधील असेल की नाही हे ठरवताना, कायदा खालील घटकांचा विचार करतो :-

(i) पक्षांचा परस्पर हेतू;

(ii) करारावर स्वाक्षरी करणाऱ्या पक्षाशी स्वाक्षरी न करणाऱ्या व्यक्तीचे संबंध;

(iii) विषयाची समानता;

(iv) व्यवहाराचे संमिश्र स्वरूप; आणि

(v) कराराची अंमलबजावणी.

संमती आणि पक्षाची स्वायत्तता, १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ मध्ये अंतर्भूत आहे. तथापि स्वाक्षरी न करणाऱ्याला, अभिकरण आणि अभिहस्तांकनाच्या आधारावर स्थापित केलेल्या सहमतीच्या सिद्धांतावर किंवा प्रतिबंधक कबुली (एस्टोपेल) किंवा जिवलग मित्र (ऑल्टर ईगो) यासारख्या गैर-सहमतीच्या सिद्धांतावर बांधील असल्याचे धरले जाऊ शकते.[२८] ही तत्त्वे सध्याच्या प्रकरणाच्या संदर्भात समजून घ्यावी लागतील, जेथे ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) च्या संयोजनावर कारवाई करण्याचा केलेला प्रयत्न, अशा संयोजनाची आवश्यकता सिद्ध करण्यासाठी कागदपत्रांचा शोध आणि तपासणीसाठी ओएनजीसी (ONGC) च्या अर्जावर अभिनिर्णय न घेता अर्ज नाकारला गेला.

सी. २. अंतरिम लवाद निवाड्याच्या पुनर्विलोकनासाठी मानक

२७. लवाद न्यायाधिकरणाचा अंतरिम निवाडा मुख्यत्वेकरून या वस्तुस्थितीवर आधारित आहे की २२ मार्च २००६ रोजीच्या करारात जेडीआयएल (JDIL) हा पक्षकार नाही.

न्यायाधिकरणाने असे मत व्यक्त केले की, सदर करार केवळ ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यामध्ये होता. १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ७ कडे निर्देश करताना न्यायाधिकरणाने असे मत व्यक्त केले की, लवादाकडे किंवा तरतुदीनुसार अभिप्रेत असलेल्या विशिष्ट पद्धतीने सादर करण्यासाठी पक्षांमध्ये लिखित करार असणे आवश्यक आहे. लवाद न्यायाधिकरणासमोर ओएनजीसी (ONGC) ने पुढीलप्रमाणे विनंती केली होती :-

(i) डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात व्यवसायात स्वारस्याची समानता आहे.

(ii) डीईपीएल (DEPL) हे जेडीआयएल (JDIL) ने त्यांच्या विस्तारित व्यवसायासाठी तयार केलेला एक कॉर्पोरेट अग्रभाग आहे.

(iii) जेडीआयएल (JDIL) चे अधिकारी बोली प्रक्रियेत सक्रियपणे सहभागी होते; आणि

(iv) डीईपीएल (DEPL) किंवा जेडीआयएल (JDIL) चे कार्यालय त्याच इमारतीत होते.

जेडीआयएल (JDIL) जी एक वेगळी कॉर्पोरेट कायदेशीर संस्था आहे, तिने "जेडीआयएल (JDIL) आणि ओएनजीसी (ONGC) यांच्यातील करारामध्ये स्वतःचे स्थान शोधण्यासाठी कधीही कोणतीही भूमिका बजावली आहे" असे दर्शविण्यासाठी अभिलेखावर कोणताही पुरावा "अनुभवलेला" नाही, असे मत मांडत लवाद न्यायाधिकरणाने वरील निवेदन फेटाळले. कराराच्या निष्पादनात जेडीआयएल (JDIL) चा सहभाग डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने असल्याचे मानले गेले आणि डीईपीएल (DEPL) चे संचालक जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापकीय संचालकांचे क्रमश: सुपुत्र आणि सून आहेत ही वस्तुस्थिती प्रासंगिक असल्याचे मानले गेले नाही.

२८. अंतरिम निवाड्याचा मूलभूत आधार असा आहे की, कलम ७ च्या तरतुदी आणि कलम २ (१) (एच) मधील 'पक्ष' या शब्दाची व्याख्या लक्षात घेता, १९९६ च्या कायद्याच्या तरतुदी कृतीमध्ये आणल्या जाऊ शकत नाही किंवा लवाद करारावर स्वाक्षरी न करणाऱ्या

व्यक्तीला लागू केल्या जाऊ शकत नाहीत. न्यायाधिकरणाने असे मत व्यक्त केले की, जेडीआयएल (JDIL) विरुद्ध ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्याच्या आधारे तपास किंवा चौकशी करणे किंवा कोणत्याही निष्कर्षांची नोंद करणे हे त्यांच्या अधिकारक्षेत्रात नाही.

२९. न्यायाधिकरणाने ७ जुलै २००९ रोजीच्या आपल्या आदेशात विनिर्देशपूर्वक असे मानले की, ओएनजीसी (ONGC) ने मागितलेली कागदपत्रे सादर करण्याबाबत जेडीआयएल (JDIL) च्या आक्षेपांवर निर्णय, कलम १६ अंतर्गत अर्जाचे निराकरण झाल्यावर घेतला जाईल. तरीही अंतरिम निवाड्यात, शेवटी, न्यायाधिकरणाने निर्देश दिले आहेत की ओएनजीसी (ONGC) चा ५ जानेवारी २००९ रोजीचा अर्ज, अधिकारक्षेत्राच्या मुद्द्यावर निर्णय होईपर्यंत स्थगित राहील. ओएनजीसी (ONGC) द्वारे असे सादर करणे न्याय्य होते की, त्याचा शोध आणि तपासणीसाठीचा अर्ज आधी ऐकून गुणवत्तेनुसार निकाली काढण्यात यावा, त्यानंतर डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) ला पक्षांच्या संयोजनाबाबत योग्य आदेश जारी केले जाऊ शकतील.

३०. शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जावर विचार करण्यात अयशस्वी झाल्यामुळे, न्यायाधिकरणाने कंपनी समूह सिद्धांताचा वापर सिद्ध करण्यास पुरेशी सामग्री आहे की नाही याची चौकशी करण्यापासून स्वतःला रोखले आहे. शोध आणि तपासणीसाठीचा अर्ज न्यायाधिकरणाद्वारे पार पाडल्या जाणाऱ्या कार्याशी खरोखरच संबंधित होता. जेडीआयएल (JDIL) ला प्रकरणात सामील करून घेण्यासाठी ओएनजीसी (ONGC) ची प्राथमिक निवेदने पुढीलप्रमाणे होती :-

(i) डीईपीएल (DEPL) ची निर्मिती डीपी जिंदल समूहाने तेल आणि वायू क्षेत्रात सेवा देण्याच्या निश्चित उद्देशाने केली आहे;

(ii) डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यामध्ये जवळचे कॉर्पोरेट आणि कार्यात्मक ऐक्य आहे;

(iii) जेडीआयएल (JDIL) चे कार्यकारी अधिकारी कराराच्या वाटाघाटींशी जवळून संबंधित होते.

(iv) बोली तसेच डीईपीएल (DEPL) सोबतच्या करारावर श्री. जी. डी. शर्मा जे जेडीआयएलचे कर्मचारी होते, त्यांनी स्वाक्षरी केली होती ;

(v) श्री. जी. डी. शर्मा, डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने त्यांचे अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता म्हणून तसेच जेडीआयएल (JDIL) च्या वतीने पत्रांवर स्वाक्षरी करत होते;

(vi) श्री. मोहन रामनाथन जे जेडीआयएल (JDIL)चे महाव्यवस्थापक होते, ते विषयात नमूद कराराच्या संदर्भात ओएनजीसी (ONGC) च्या वतीने ज्या साक्षीदाराने साक्ष दिली होती त्याला भेटायला जायचे; आणि

(vii) जेडीआयएल (JDIL) चे व्यवस्थापकीय संचालक श्री. नरेश कुमार यांनी त्याच निविदा संदर्भात जहाजाच्या मालकांशी वाटाघाटी केली होती.

३१. शिवाय, ओएनजीसी (ONGC) तर्फे साक्षीदाराने पुराव्या दरम्यान कथन केले आहे की, जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापकीय संचालकांसह जवळजवळ सर्व वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी जहाजाचे भाडे, त्याची तैनाती, कामगिरी आणि संबंधित मुद्द्यांच्या बाबतीत सक्रियपणे भाग घेतला. दिनांक २१ नोव्हेंबर २००५ रोजी ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यात झालेल्या सुरुवातीच्या बैठकीत, श्री. मोहन रामनाथन (महाव्यवस्थापक, जेडीआयएल) हे डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने उपस्थित असल्याचे सांगण्यात आले. याच पार्श्वभूमीवर, ओएनजीसी (ONGC) ने डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात कॉर्पोरेट, आर्थिक आणि कार्यात्मक एकता आहे, असे ठामपणे सांगण्याचा प्रयत्न केला. कंपनी समूहाचा सिद्धांत लागू होईल की नाही, यावर लवाद न्यायाधिकरणाने विचार केला नाही. लवाद न्यायाधिकरणाने शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाला परवानगी द्यायची की नाही हे ठरवण्यापासून स्वतःला रोखले. लवाद न्यायाधिकरणाने ओएनजीसी (ONGC) ने अभिलेखावर आणण्याचा प्रयत्न केलेला महत्वपूर्ण साक्षीपुरावा प्रभावीपणे बंद केला.

३२. या पार्श्वभूमीवर, लवाद न्यायाधिकरणाला शोध आणि तपासणीला परवानगी देण्यात आलेले अपयश हे ओएनजीसी (ONGC) ला कंपनी समूह सिद्धांताच्या अर्जावर आधारित त्याच्या मूलभूत दाव्याचा पाठपुरावा करण्यापासून जितके अक्षम करते तितकेच प्रक्रियेच्या मुळाशी जाते.

३३. वरिष्ठ अधिवक्ता श्री. श्याम दिवाण यांनी निवेदन सादर करताना पुढीलप्रमाणे आग्रह केले :-

(i) कलम १६ अन्वये जेडीआयएल (JDIL) च्या अर्जावर पुरावा सादर केल्यानंतर लवाद न्यायाधिकरणाने निर्णय घेतला;

(ii) ओएनजीसी (ONGC) च्या वतीने साक्षीदाराने अभिसाक्ष दिली आणि न्यायाधिकरणाने अभिलेखावरील पुरावे आणि कागदोपत्री साहित्याचे मूल्यांकन केले;

(iii)न्यायाधिकरणाने असा निष्कर्ष काढला आहे की, जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) यांचा समावेश असलेल्या एकल आर्थिक युनिटचे अस्तित्व दर्शविणारे काहीही नाही;

(iv)न्यायाधिकरणाने शोध आणि तपासणीसाठी ओएनजीसी (ONGC) ने केलेल्या अर्जावर कोणतेही निर्देश जारी केले नसते,जोपर्यंत न्यायाधिकरणाने त्याच्या अधिकारक्षेत्राला दिलेल्या आव्हानावर निर्णय घेतला नसता, ज्याचा निर्णय आधी घ्यायचा होता आणि त्यामुळे ओएनजीसी (ONGC) ने शोध आणि तपासणीसाठी दाखल केलेल्या अर्जाचा नंतर विचार केला जाईल असा निष्कर्ष काढण्यात न्यायाधिकरण न्याय्य ठरले;

(v) **इंडोविंड** (उपरोल्लेखित) च्या प्रकरणामधील निर्णय कायम आहे. कंपनी समूहाचा सिद्धांत हा केवळ या तत्त्वाचा अपवाद आहे की करारावर स्वाक्षरी न करणारा पक्ष लवादाच्या अधीन होऊ शकत नाही;

(vi) कलम ३४ अंतर्गत न्यायालयाचा व्यापक दृष्टीकोन जो लवादाच्या निवाड्यात हस्तक्षेप न करणारा आहे, त्याद्वारे कलम ३७ अंतर्गत अपील देखील नियंत्रित करणे आवश्यक आहे; आणि तेच मानक नंतरच्याला लागू झाले पाहिजे जसे ते आधीच्याला लागू होते. कलम १६ च्या उपकलम (१) अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) ने दाखल केलेल्या अर्जानुसार लवाद न्यायाधिकरणाने आपल्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय दिला आहे. उप-कलम (५) अंतर्गत, जर लवाद न्यायाधिकरणाने अशी याचिका फेटाळली, तर लवादाच्या निवाड्यासाठी लवादाची कार्यवाही सुरू ठेवली पाहिजे. उपकलम (६) अन्वये, लवादाच्या निवाड्यामुळे व्यथित झालेला पक्ष कलम ३४ अन्वये निवाडा बाजूला ठेवण्यासाठी अर्ज करू शकतो.

३४. लवाद न्यायाधिकरणाने असे मत व्यक्त केले की, त्यांना जेडीआयएल (JDIL) च्या विरुद्ध दाखल केलेल्या दाव्यास विचारार्थ स्वीकारण्याचा अधिकार नाही. लवाद न्यायाधिकरणाचा निर्णय की ते त्याच्या अधिकारक्षेत्रात नाही, हे कलम ३७(२)(ए) अन्वये अपिलाधीन आहे. कलम ३७ च्या उपकलम (१) अंतर्गत, न्यायालयाकडे [कलम २(१)(ई) अंतर्गत परिभाषित केल्याप्रमाणे] फक्त खालील आदेशांवरून अपील केले जाते, म्हणजेः-

(i) कलम ८ अन्वये पक्षकारांना लवादाकडे पाठवण्यास नकार देणारा आदेश;

(ii) कलम ९ अन्वये कोणतेही उपाय मंजूर करणे किंवा नकार देणे;

(iii) कलम ३४ अन्वये लवादाचा निवाडा बाजूला ठेवण्याचा किंवा बाजूला ठेवण्यास नकार देणारा आदेश.

कलम ३७ ची उप-कलम २ अशी अट घालते की लवाद न्यायाधिकरणाच्या आदेशावरून, इतर गोष्टींबरोबरच, लवाद न्यायाधिकरणाने कलम १६ चे उप-कलम (२) किंवा (३) मध्ये संदर्भित याचिका स्वीकारल्याच्या आधारावर, न्यायालयाकडे "अपील देखील केली जाईल". त्यामुळे लवाद न्यायाधिकरणाच्या या निर्णयाच्या विरुद्ध की त्याला अधिकारक्षेत्र नाही, न्यायालयात अपील केली जाते.

३५. श्री. श्याम दिवाण यांनी **सांग्याँग इंजिनिअरिंग अँड कन्स्ट्रक्शन कंपनी लिमिटेड-विरुद्ध-नॅशनल हायवे अथॉरिटी ऑफ इंडिया**[२९] आणि **मेसर्स डायना टेक्नॉलॉजीज प्रायव्हेट लिमिटेड-विरुद्ध-मेसर्स क्रॉम्प्टन ग्रेव्हस लिमिटेड**[३०] च्या प्रकरणामध्ये सदर न्यायालयाच्या अलीकडील दोन निर्णयांवर विश्वास दर्शविला. हे दोन्ही निर्णय कलम ३४ अंतर्गत पुनर्विलोकनाच्या मानकांची व्याख्या करतात. हे निर्णय सूचित करतात की लवादाच्या निवाड्याला आव्हान कलम ३४ च्या मर्यादेत अभिनिर्णित करणे आवश्यक आहे. कलम ३४ ची उप-कलम (२) मधील खंड (बी) (ii) अशी अट घालते की, लवादाचा निवाडा भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी विसंगत असल्याचे न्यायालयाला आढळल्यावरच तो रद्द केला जाऊ शकतो. २०१६ च्या अधिनियम ३ द्वारे त्याच्या पर्यायन सिद्धांतापूर्वी, स्पष्टीकरणात असे नमूद करण्यात आले होते की, उप-खंड (ii) च्या व्यापकतेला पूर्वग्रह न ठेवता, जर निवाडा देणे फसवणूकीमुळे किंवा भ्रष्टाचारामुळे प्रेरित किंवा प्रभावित झाले असेल किंवा कलम ७५ किंवा ८१ चे उल्लंघन केले असेल, तर तो भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी

विसंगत आहे. २०१६ च्या अधिनियम ३ द्वारे स्पष्टीकरण पर्यायन सिद्धांताच्या परिणामी , संसदेने असे नमूद केले आहे की तीन अटींपैकी एक अट पूर्ण केली तरच निवाडा भारताच्या सार्वजनिक धोरणाशी विसंगत आहे, म्हणजेः-

(i) निवाडा देणे फसवणूकीमुळे किंवा भ्रष्टाचारामुळे प्रेरित किंवा प्रभावित झाले असेल किंवा कलम ७५ किंवा ८१ चे उल्लंघन करून केले असेल;

(ii) हा निवाडा भारतीय कायद्याच्या मूलभूत धोरणाच्या विरोधात आहे; किंवा

(iii) हा निवाडा नैतिकता किंवा न्यायाच्या सर्वात मूलभूत संकल्पनांशी विसंगत आहे.

३६. **सांग्याँग इंजिनिअरिंग** (उपरोल्लेखित) मध्ये, या न्यायालयाने असे मत व्यक्त केले आहे की, कलम ३४ मधील "भारताचे सार्वजनिक धोरण" या अभिव्यक्तीचा अर्थ **असोसिएट बिल्डर्स-विरुद्ध-डीडीए**[३१] मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे "भारतीय कायद्याचे मूलभूत धोरण" असा होईल. उप-कलम (२ ए) ते कलम ३४, जे २०१६ च्या सुधारणा अधिनियमाद्वारे सादर करण्यात आले होते, त्यात देशांतर्गत निवाडाच्या बाबतीत आव्हानाचे अतिरिक्त कारण प्रदान केले आहे, म्हणजे निवाडयासमोर एकाधिकाराच्या बेकायदेशीरपणाचे अस्तित्व. दोन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाकडून बोलताना न्यायमूर्ती आर. एफ. नरीमन यांनी पुढीलप्रमाणे निरीक्षण नोंदवले :-

"३४. त्यामुळे हे स्पष्ट आहे की, कलम ३४ किंवा कलम ४८ मध्ये समाविष्ट असलेल्या 'भारताचे सार्वजनिक धोरण' या अभिव्यक्तीचा अर्थ आता असोसिएट बिल्डर्स [असोसिएट बिल्डर्स -विरुद्ध - डीडीए, (२०१५) ३ एससीसी ४९ : २०१५) २ एस. सी. सी. (दिवाणी) २०४] च्या परिच्छेद १८ आणि २७ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे "भारतीय कायद्याचे मूलभूत धोरण" असा होईल, म्हणजे, भारतीय कायद्याचे मूलभूत धोरण या अभिव्यक्तीच्या "रेणू सागर" आशयाकडे वळवले जाईल. याचा अर्थ अपरिहार्यपणे असा होईल की, वेस्टर्न जीको [ओएनजीसी-विरुद्ध- वेस्टर्न जीको इंटरनॅशनल लिमिटेड (२०१४) ९ एस. सी. सी. २६३ : (२०१४) ५ एस. सी. सी. (दिवाणी)१२] मधील परिणाम रद्द करण्यात आला आहे. थोडक्यात, वेस्टर्न जीको [ओएनजीसी-विरुद्ध- वेस्टर्न जीको इंटरनॅशनल लिमिटेड (२०१४) ९ एस.

सी. सी. २६३ : (२०१४) ५ एस. सी. सी. (दिवाणी) १२], असोसिएट बिल्डर्स [असोसिएट बिल्डर्स -विरुद्ध - डीडीए, (२०१५) ३ एससीसी ४९ : २०१५) २ एस. सी. सी. (दिवाणी) २०४] च्या परिच्छेद २८ आणि २९ मध्ये स्पष्ट केल्याप्रमाणे यापुढे साधित होणार नाही, कारण लवादाने न्यायिक दृष्टीकोन स्वीकारला नाही या कारणास्तव निवाड्यात हस्तक्षेप करण्याच्या नावाखाली, न्यायालयाचा हस्तक्षेप निवाड्याच्या गुणवत्तेवर असेल, ज्याला सुधारणा नंतर परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. **तथापि, १९९६ च्या कायद्याच्या कलम १८ आणि ३४(२)(ए) (iii) मध्ये समाविष्ट असलेल्या नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांचा विचार करता, असोसिएट बिल्डर्स** [असोसिएट बिल्डर्स -विरुद्ध - डीडीए, (२०१५) ३ एससीसी ४९ : २०१५) २ एस. सी. सी. (दिवाणी) २०४] **च्या परिच्छेद ३० मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, हे निवाड्याला आव्हानाचे कारण राहील.**

[......]

४१. हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे आहे की असोसिएट बिल्डर्स [असोसिएट बिल्डर्स -विरुद्ध - डीडीए, (२०१५) ३ एससीसी ४९ : २०१५) २ एस. सी. सी. (दिवाणी) २०४] च्या परिच्छेद ३१ आणि ३२ मध्ये समजल्याप्रमाणे विकृत निर्णय, यापुढे "भारताच्या सार्वजनिक धोरण" अंतर्गत आव्हानाचा आधार आधार नसला, तरी निवाडयासमोर एकाधिकाराच्या बेकायदेशीरपणाचे अस्तित्व निश्चितच ठरेल. **अशा प्रकारे, कोणत्याही पुराव्यावर आधारित निष्कर्ष किंवा त्याच्या निर्णयावर पोहोचण्यासाठी महत्त्वपूर्ण पुराव्याकडे दुर्लक्ष करणारा निवाडा विकृत असेल आणि 'एकाधिकाराचा बेकायदेशीरपणा' या आधारावर बाजूला ठेवला जाऊ शकतो. याव्यतिरिक्त, लवादाने पक्षकारांच्या पाठीमागे घेतलेल्या कागदपत्रांवर आधारित निष्कर्ष देखील कोणत्याही पुराव्याचा आधार नसलेला निर्णय म्हणून पात्र ठरेल. कारण असा निर्णय पक्षकारांच्या नेतृत्वाखालील पुराव्यावर आधारित नाही आणि म्हणूनच, त्याला विकृत म्हणून देखील दर्शवावे लागेल."**

(भर दिला जातो)

३७. या पार्श्वभूमीवर असे मानले गेले आहे की :-

(i) केवळ मूलभूत कायद्याचे उल्लंघन करणे हा निवाडा बाजूला ठेवण्याचा आधार नाही;

(ii) न्यायालयीन पुनर्विलोकनाचा अधिकाराचा वापर करताना न्यायालयाने पुराव्याचे पुनः मूल्यमापन करू नये;

(iii) कराराचा अन्वयार्थ हा मूलतः लवाद न्यायाधिकरणाचा निर्णय घेण्याचा विषय आहे.

(iv) जर निवाडा कोणत्याही पुराव्यावर आधारित नसेल किंवा महत्त्वपूर्ण पुराव्याकडे दुर्लक्ष केले असेल तरच तो विकृत मानला जाऊ शकतो.

(v) निवाडाच्या मुळाशी जाण्यासाठी निवाड्याची बेकायदेशीरता अशा स्वरूपाची किंवा स्वरूपाची असावी;

(vi) कलम ३४ अंतर्गत न्यायिक हस्तक्षेपाची हमी दिली जाणार नाही कारण केवळ तथ्ये किंवा निवाड्याचा अन्वयार्थ लावण्यासाठी पर्यायी दृष्टिकोन उपलब्ध आहे.

३८. अतिरिक्त महान्यायअभिकर्ता श्री. के. एम. नटराज यांनी विनंती केली की, जेव्हा कलम ३७(२)(ए) अन्वये लवाद न्यायाधिकरणाच्या कलम १६ अंतर्गत, त्याला कोणतेही अधिकार क्षेत्र नाही, असा आशय असलेली याचिका स्वीकारण्याच्या आदेशाविरूद्ध अपील उद्भवते, तेव्हा न्यायालयाच्या अपील अधिकारक्षेत्राच्या वापराचे मापदंड कलम ३४ अंतर्गत लवादाच्या निर्णयाला आव्हान देणाऱ्या तत्त्वांद्वारे संकुचित केले जाणार नाहीत. अतिरिक्त महान्यायअभिकर्त्याने सादर केले की, हा वैध कारणासाठी आहे, जो असा आहे की अधिकारक्षेत्राचा अभाव आहे असा आशय असलेली याचिका स्वीकारल्यावर हे प्रकरण लवादाच्या कक्षेतून बाहेर जाते. असा निर्णय कलम ३४ अंतर्गत लवादाच्या निवाड्याला आव्हान देण्यासाठी लागू होणाऱ्या प्रशासकीय तत्त्वांच्या अधीन असू शकत नाही.

३९. कलम ३७ च्या उपकलम (१) मधील खंड (ए) (बी)आणि (सी) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या वर्णनांपैकी एकाची पूर्तता करणाऱ्या लवाद न्यायाधिकरणाच्या आदेशांविरुद्ध न्यायालयात अपील करण्याची तरतूद आहे. उपकलम (२) मध्ये अशी तरतूद आहे की कलम १६ च्या उपकलम (२) किंवा (३) अंतर्गत याचिका स्वीकारणाऱ्या लवाद न्यायाधिकरणाच्या आदेशावरून आणि कलम १७ अंतर्गत उपाय मंजूर करण्यासाठी किंवा नाकारण्यासाठी

न्यायालयात अपील केले जाईल. हे खरे आहे की, कलम ३७ च्या उपकलम (२) च्या खंड (ए) अंतर्गत अपीलावर विचार करताना संसदेने न्यायालयाच्या अधिकारांना त्या आधारावर विनिर्देशपूर्वक संकीर्ण केले नाही, ज्या आधारावर कलम ३४ अंतर्गत एखाद्या निवाड्याला आव्हान दिले जाऊ शकते. कलम २(१)(सी) मध्ये अंतरिम निवाड्याचा समावेश करण्यासाठी 'लवादाचा निवाडा' या शब्दाची व्याख्या करण्यात आली आहे . कलम ३४ अंतर्गत लवादाच्या निवाड्याला आव्हान देण्याची कारणे त्या तरतुदीत नमूद केलेल्या मापदंडांद्वारे निर्दिष्ट केली जातात. तथापि, न्यायाधिकरणाच्या अधिकारक्षेत्राला आव्हान देण्याच्या संदर्भात, कलम १६ मध्ये असे नमूद केले आहे की, जेथे न्यायाधिकरण अधिकारक्षेत्राच्या कमतरतेची याचिका फेटाळते, तेथे त्याने लवादाची कार्यवाही सुरू ठेवली पाहिजे आणि निवाडा दिला पाहिजे आणि निवाड्याला आव्हान देण्याचा उपाय कलम ३४ अंतर्गत असेल. तथापि, जर लवाद न्यायाधिकरणाने आपले अधिकारक्षेत्र नाही असा आशय असलेली याचिका स्वीकारली, तर न्यायाधिकरणाचा आदेश कलम ३७ (२)(ए) अंतर्गत अपीलातील आव्हानास पात्र आहे. अपिलीय अधिकारक्षेत्राचा वापर करताना, लवादाला त्याच्या स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देण्याचा अधिकार सोपवणाऱ्या कायद्यात अंतर्भूत असलेल्या उद्देश आणि भावनेचा विचार करून न्यायाधिकरणाकडे अधिकारक्षेत्राचा अभाव आहे असे मत मांडताना न्यायाधिकरणाने ज्या कारणांचा विचार केला आहे, त्या कारणांचा न्यायालयाला योग्य आदर असणे आवश्यक आहे. न्यायाधिकरणाचा अधिकारक्षेत्र नसल्याचा निर्णय निर्णायक नाही कारण तो कलम ३७ (२)(ए) अंतर्गत अपिलीय उपचाराच्या अधीन आहे. तथापि, या अपिलीय अधिकाराचा वापर करताना, न्यायालयाने हे लक्षात ठेवले पाहिजे की कायद्याने लवाद न्यायाधिकरणाला विवादांचे निराकरण करण्यासाठी एक संस्थात्मक यंत्रणा म्हणून लवादाची परिणामकारकता सुलभ करण्याच्या उद्देशाने त्याच्या स्वतःच्या अधिकारक्षेत्रावर निर्णय घेण्याचे अधिकार सोपवले आहेत.

४०. आता या पार्श्वभूमीवर न्यायालयाने हे काम हाती घेतले पाहिजे. सध्याच्या प्रकरणांच्या तुकडीत, लवाद न्यायाधिकरणांच्या दोन संचांच्या स्थापनेतून दोन समांतर कार्यवाही उद्भवतात. पहिल्या कार्यवाहीत, लवादामध्ये न्यायमूर्ती श्री.एस. पी. कुर्दुकर, न्यायमूर्ती श्री. एम. एस. राणे आणि न्यायमूर्ती श्री. एस. वेंकटेश्वरन यांचा समावेश होता. दावेदार असलेल्या ओएनजीसी (ONGC) ने डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल

(JDIL) या दोघांनाही पक्षकार बनवले होते. कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) ने दाखल केलेला अर्ज लवाद न्यायाधिकरणाने २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेल्या अंतरिम निवाड्याद्वारे मंजूर केला होता. ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेले अपील मुंबई उच्च न्यायालयाने २७ जून २०१२ रोजी फेटाळले. लवादाच्या कार्यवाहीच्या अनुषंगाने, लवाद न्यायाधिकरणाने ६ जून २०१३ रोजी डीईपीएल (DEPL) च्या विरुद्ध ओएनजीसी (ONGC) च्या बाजूने अंतिम निवाडा दिला.

४१. कार्यवाहीच्या दुसऱ्या संचामध्ये ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यातील चार करारांचा समावेश होता, जे खालीलप्रमाणे सारणीबद्ध केले आहेत :-

अनु क्रमांक	**कराराची तारीख**	**तपशील**
१.	२३ डिसेंबर २००३	ड्रिलिंग युनिट एनसीवाय (NCY) च्या सनदी भाड्यासाठी करार
२.	९ डिसेंबर २००४	स्टीयरेबल डाऊनहोल मड मोटर्स उपकरणे, ड्रिलिंग जार आणि दिशादर्शी ड्रिलिंग सेवांचे दोन संच भाड्याने घेण्यासाठी करार
३.	२ डिसेंबर २००६	ड्रिलिंग युनिट एनसीवाय (NCY) च्या सनदी भाड्यासाठी करार
४.	१७ ऑगस्ट २००६	ड्रिलिंग युनिट "नोबल एड-होल्ट" (Noble Ed-Holt) च्या सनदी भाड्यासाठी करार

जेडीआयएल (JDIL) ने ४ फेब्रुवारी २०१० रोजी लवादाची मागणी केली आणि न्यायमूर्ती सुश्री सुजाता मनोहर, न्यायमूर्ती बी. एन. श्रीकृष्णा आणि न्यायमूर्ती एम. एस. राणे यांचा समावेश असलेल्या लवाद न्यायाधिकरणाची स्थापना करण्यात आली. लवाद न्यायाधिकरणाने दिनांक ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजी (दुसऱ्या कार्यवाहीमध्ये लवादाचा निवाडा) जेडीआयएल (JDIL) च्या बाजूने अंतिम निवाडा दिला आणि चालान भरण्याच्या तारखेपासून देय किंवा प्राप्ती होईपर्यंत वार्षिक ४ टक्के व्याजासह त्याचा १४,७७२,४९५. ५५

अमेरिकी डॉलरचा दावा स्वीकारला. ओएनजीसी (ONGC) ने मुंबई उच्च न्यायालयासमोर कलम ३४ अंतर्गत कार्यवाही सुरू केली. २८ एप्रिल २०१५ रोजी दिलेल्या न्यायनिर्णयाद्वारे, मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीशांनी लवादाने दिलेला निवाडा कायम ठेवला. ओएनजीसी (ONGC) ने या न्यायालयात याचिका हस्तांतरित करण्यासाठी अर्ज केला तेव्हा कलम ३७ अंतर्गत एकल न्यायाधीशाच्या न्यायनिर्णयाविरूद्ध अपील प्रलंबित होते. १ सप्टेंबर २०१६ रोजी दिलेल्या आदेशानुसार, जेडीआयएल (JDIL) च्या विरुद्ध दाव्यावर लवादाचा अधिकारक्षेत्र नसल्याचा लवादाच्या निवाड्याला दुजोरा देणाऱ्या मुंबई उच्च न्यायालयाच्या निकालामुळे उद्भवलेल्या विशेष अनुमती याचिकेत "काहीतरी संबंध आहे" या आधारावर अपील (अनेक) सदर न्यायालयात हस्तांतरित करण्यात आल्या आहेत. आता या टप्प्यावर, हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे ठरेल की मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीशांनी, जेडीआयएल (JDIL) च्या बाजूने ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या लवादाच्या निवाड्याला दिलेल्या आव्हानावर विचार करताना असे म्हटले आहे की :-

> "माझ्या मते लवाद न्यायाधिकरणाने विवादित निर्णयातील पक्षकारांच्या नेतृत्वाखालील पुराव्यांचा स्वतंत्रपणे विचार केला आहे आणि तथ्यांचे निष्कर्ष मांडले आहेत की i) याचिकाकर्ते हे सिद्ध करण्यात अयशस्वी ठरले होते की उक्त डीईपीएल (DEPL) आणि यातील उत्तरवादी एकच कंपनी होती; ii) दोन्ही कंपन्यांचे स्वतंत्र कायदेशीर अस्तित्व होते; iii) याचिकाकर्त्यांनी डीईपीएल (DEPL) ला हे कंत्राट दिले होते हे सिद्ध करण्यासाठी कोणताही पुरावा सादर करण्यात याचिकाकर्ते अपयशी ठरले होते कारण ते खरे तर येथे उत्तरवादी होते आणि/किंवा उत्तरवादींनी त्यांचे समर्थन केले होते; iv) उक्त करार सुरक्षित करण्यासाठी, डीईपीएल (DEPL) ने दाखविले होते की तो उत्तरवादींच्या समूहाचा एक भाग आहे, असे दर्शविण्यासाठी कोणताही पुरावा नव्हता; v) याचिकाकर्त्यांनी तपासलेला साक्षीदार कार्यकारी खरेदी समितीने घेतलेल्या बैठकीत उपस्थित नव्हता आणि बोलीदारांच्या अल्पसूचीसाठी उक्त समितीने घेतलेल्या बैठकीचे कार्यवृत्त सादर केले नाही; vi) येथे उत्तरवादींनी याचिकाकर्त्यांबरोबरच्या करारांतर्गत डीईपीएल (DEPL) च्या जबाबदाऱ्यांबाबत, जर काही असेल तर, याचिकाकर्त्यांना कोणतीही हमी किंवा दिलासा पत्र दिले नव्हते आणि vii) याचिकाकर्ते कथित फसवणुकीचे कोणतेही तपशील प्रदान करण्यात

किंवा सदर डीईपीएल (DEPL) ऋणदात्यांची फसवणूक करण्यात सामील होता, असे दाखविण्यास अयशस्वी झाले होते. माझ्या मते, लवाद न्यायाधिकरणाने काढलेले वरील सर्व निष्कर्ष लेखी युक्तिवाद, कागदपत्रे आणि पक्षकारांनी पुढे ठेवलेल्या पुराव्यांवर आधारित आहेत आणि ते विकृत नाहीत आणि त्यामुळे लवाद अधिनियमाच्या कलम ३४ अंतर्गत तथ्यांच्या अश्या निष्कर्षांमध्ये हस्तक्षेप करण्यास परवानगी नाही".

४२. एकल न्यायाधीशांनी अशी नोंद घेतली की, जेडीआयएल (JDIL) ने (मूळ दावेदार) केलेले दावे ओएनजीसी (ONGC) ने नाकारलेले नाहीत. ओएनजीसी (ONGC) चा एकमात्र बचाव असा होता की जेडीआयएल (JDIL) ने ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्या विरुद्ध डीईपीएल (DEPL) च्या चार करारांतर्गत दावा केलेल्या रकमेचे समायोजन करण्याचा त्याला अधिकार होता. दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निवाडादरम्यान, लवाद न्यायाधिकरणाने असेही निरीक्षण नोंदवले आहे की जेडीआयएल (JDIL) च्या दाव्यांवर ओएनजीसी (ONGC) ने आक्षेप घेतलेला नाही. लवाद न्यायाधिकरणाच्या निर्णयात नमूद केले आहे की :-

"दावेदारांचे वरील दावे उत्तरवादी ओएनजीसी (ONGC) ने नाकारलेले नाहीत. या लवाद कार्यवाहीत दावेदाराने केलेल्या दाव्यांचा ओएनजीसी (ONGC) चा बचाव मूलतः या प्रभावासाठी आहे की उत्तरवादींना या चार करारांखाली दावेदाराला देय असलेल्या रकमांचा, डीईपीएल (DEPL) बरोबरच्या करारांतर्गत डीईपीएल (DEPL) विरुद्ध प्रतिवादींच्या दाव्याविरुद्ध योग्य वापर करण्याचा हक्क आहे".

४३. डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) ही एकच आर्थिक संस्था आहे आणि डीईपीएल (DEPL) ही जेडीआयएल (JDIL) ची समूह कंपनी आहे, या आधारावर ओएनजीसी (ONGC) ने वरील समायोजनाचा दावा केला. लवाद न्यायाधिकरणाने ओएनजीसी (ONGC) ची विनंती फेटाळत असे निरीक्षण नोंदवले :-

"उत्तरवादींचे वरिष्ठ अधिवक्ता श्री. राजीव कुमार यांनी असा युक्तिवाद केला की, दोन कंपन्यांना एक म्हणून वागवण्यासाठी कॉर्पोरेट आवरण उचलला पाहिजे कारण संपूर्ण काळात, दावेदारच होता ज्याने डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने काम केले.

उत्तरवादीने उत्तर प्रदेश राज्य-विरुद्ध-रेनुसागर पॉवर कंपनी आणि अन्य [(१९८८) ४ एस. सी. सी. ५९] च्या प्रकरणावर भक्कम भर दिला आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की, आधुनिक न्यायशास्त्राच्या विस्तारीत क्षितिजामध्ये, जर दोन संलग्न कंपन्या इतक्या अविभाज्यपणे मिसळल्या गेल्या असतील की एक संस्था तयार होईल तर कॉर्पोरेट आवरण उचलण्यास परवानगी आहे. त्याच्या सीमा अमर्याद आहेत. तथापि, हे प्रामुख्याने स्थितिविशेषच्या वास्तविकतेवर अवलंबून असले पाहिजे. त्या प्रकरणाच्या तथ्यांवर न्यायालयाने असे मत मांडले की, कोणत्याही वेळी उत्तरवादी रेनुसागरने कोणतीही स्वतंत्र इच्छा दर्शविली नव्हती आणि हिंडाल्कोद्वारे पूर्णपणे नियंत्रित केले गेले होते जे उत्तरवादीच्या दैनंदिन कामकाजावर देखील नियंत्रण ठेवत होते. उत्तरवादीचा नफा देखील हिंडाल्कोचा नफा मानला गेला होता. न्यायालयाने असे म्हटले की उत्तरवादी आणि हिंडाल्को यांना एक अधिष्ठान म्हणून मानले जाऊ शकते. सध्याच्या प्रकरणाची तथ्ये पूर्णपणे वेगळी आहेत आणि ते सारखे आहेत असे गृहीत धरून कॉर्पोरेट आवरण उचलण्याची हमी देत नाहीत. सध्याच्या प्रकरणातील पुरावा 'कॉर्पोरेट आवरण उघडण्याच्या' अर्जाचे समर्थन करत नाही. उत्तरवादीने डीईपीएल (DEPL) सोबत केलेल्या कराराच्या संदर्भात, ओएनजीसी (ONGC) ने २००५ मध्ये निविदा काढली होती आणि २००६ मध्ये करार केला होता. उत्तरवादीने डीईपीएल (DEPL) ला कंत्राट दिले हे दर्शविण्यासाठी कोणताही पुरावा नाही कारण ते खरे तर दावेदार होते आणि / किंवा दावेदाराने त्याला पाठिंबा दिला होता. त्या कराराच्या संदर्भात निविदाकारांच्या अल्पसूचीसाठी उत्तरवादींनी घेतलेल्या बैठकीचे तपशील सादर करण्यात आलेले नाहीत. ओएनजीसी (ONGC) ने सादर केलेला एकमेव साक्षीदार कार्यकारी खरेदी समित्यांनी घेतलेल्या बैठकांमध्ये उपस्थित नव्हता जेव्हा शिफारस केलेल्या बोलीदाराला कंत्राट देण्याबाबत चर्चा झाली [ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील पहिल्या लवादात त्याच साक्षीदाराच्या उलटतपासणीतील ३९ व्या प्रश्नाच्या उत्तरावर या लवादात भर दिला गेला. हा करार सुरक्षित करण्यासाठी, डीईपीएल (DEPL) हा दावेदार गटाचा एक भाग होता, असे दाखवण्यासाठी कोणताही पुरावा नाही. प्रतिवादी असा युक्तिवाद करतो की दावेदारांचा श्री. मोहन

रामनाथन नावाचा एक कर्मचारी डीईपीएल (DEPL) सोबतच्या त्यांच्या कराराच्या संदर्भात बोलीपूर्व बैठक आणि सीमाशुल्क सुनावणीला उपस्थित होता. दावेदाराच्या साक्षीदाराच्या पुराव्यात न्यायालयीन साक्षीदार-२ सुश्री दळवी यांनी असे सांगितले आहे की, रामनाथन हे डीईपीएल (DEPL) च्या विनंतीवरून आणि डीईपीएल (DEPL) चे प्रतिनिधी म्हणून या क्षेत्रातील त्यांच्या कौशल्यामुळे बोलीपूर्व बैठकीला आणि सीमाशुल्क सुनावणीला उपस्थित राहिले होते. तिने असेही म्हटले आहे की तिला श्री. रामनाथन यांनी डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने सीमाशुल्क सुनावणीला उपस्थित राहण्यास सांगितले होते. दावेदारांचे कर्मचारी श्री. जी. डी. शर्मा हे केवळ डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने काही ठराविक बैठकीत उपस्थित राहिले आणि कागदपत्रांवर सह्या केल्या आणि त्यांनी डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने त्यावर स्पष्टपणे स्वाक्षरी केली आहे, असेही दावेदाराने निदर्शनास आणून दिले आहे".

४४. न्यायाधिकरणाने असेही निरीक्षण नोंदवले की जेडीआयएल (JDIL) ने डीईपीएल (DEPL) च्या दायित्वाच्या संदर्भात ओएनजीसी (ONGC) ला कोणतीही हमी किंवा दिलासा पत्र दिलेले नाही. जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापकीय संचालकांनी जहाजाच्या मालकांना संबोधित केलेले ई-मेल, अधिकृत ई-मेल पत्त्यावरून नव्हते तर वैयक्तिक ईमेल पत्त्यांवरून होते. ऋणदात्यांची फसवणूक करण्यासाठी डीईपीएल (DEPL) ची स्थापना करण्यात आल्याच्या आरोपाला कोणताही आधार नाही, असे मत लवाद न्यायाधिकरणाने व्यक्त केले. अशा प्रकारे न्यायाधिकरणाने असे निरीक्षण नोंदवले की जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) ने संपूर्ण काळात वेगळे कायदेशीर स्वरूप राखले आहे.

४५. डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) या दोघांविरुद्ध ओएनजीसी (ONGC) ने यापूर्वी सुरू केलेल्या कारवाईत लवाद न्यायाधिकरणाने २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेल्या अंतरिम निर्णयाद्वारे जेडीआयएल (JDIL) च्या अधिकारक्षेत्राच्या कमतरतेची याचिका कायम ठेवली होती आणि जेडीआयएल (JDIL) ला दोषी ठरवता येणार नाही असे मत व्यक्त केले होते. ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यातील ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निवाड्याच्या परिच्छेद ३१ मध्ये लवाद न्यायाधिकरणाने पहिल्या कार्यवाहीत २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेला अंतरिम

निवाडा जाहीर करून त्याच्या निष्कर्षांशी सहमती दर्शवली. संबंधित उतारा खालीलप्रमाणे आहे :-

"३१. सध्याच्या प्रकरणात उत्तरवादी ओएनजीसी (ONGC) ने यापूर्वी डीईपीएल (DEPL) आणि दावेदार या दोघांविरुद्ध न्यायमूर्ती श्री. कुरुदुकर (पीठासीन लवाद), न्यायमूर्ती श्री. राणे आणि वरिष्ठ वकील श्री.वेंकटेश्वरन यांचा समावेश असलेल्या लवाद न्यायाधिकरणासमोर लवाद कार्यवाही सुरू केली होती. लवाद न्यायाधिकरणाने दिनांक २७-१०-२०१० च्या 'अंतरिम अंतिम निवाड्या' द्वारे असे म्हटले आहे की उत्तरवादी आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील वादात दावेदाराला अडकवले जाऊ शकत नाही. ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील करारानुसार दावेदार जबाबदार आहे, हा ओएनजीसी (ONGC) चा युक्तिवाद न्यायालयाने फेटाळून लावला. आमच्यासमोर मांडण्यात आलेले युक्तिवादही त्यापूर्वी मांडण्यात आले होते. खरे तर उत्तरवादींचे साक्षीदार श्री. अनिंद्य भट्टाचार्य यांचे पुरावे दोन्ही लवादांमध्ये समान आहेत. त्या लवाद न्यायाधिकरणाने उत्तरवादीचा युक्तिवाद फेटाळला आणि दावेदाराचे नाव उक्त कार्यवाहीतून काढून टाकण्याचे निर्देश दिले. ओएनजीसी (ONGC) ने लवाद आणि सलोखा कायदा १९९६ च्या कलम १६ अंतर्गत दाखल केलेल्या याचिकेतील हा आदेश उच्च न्यायालयाने २७ जून २०१२ रोजी दिलेल्या आदेशाद्वारे कायम ठेवला आहे. विशेष अनुमती याचिका (SLP) प्रलंबित असल्याची माहिती आम्हाला देण्यात आली आहे. आता ६ जून २०१३ रोजी प्रतिवादी आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील लवाद कार्यवाहीमध्ये उपरोक्त लवाद न्यायाधिकरणाने दिलेला अंतिम निवाडा आहे, ज्यामध्ये प्रतिवादींना डीईपीएल (DEPL) कडून वार्षिक ९ टक्के व्याजासह ६३८७.३७ लाख रुपये तसेच १७५६१९७.५० अमेरिकी डॉलर वसूल करण्याचा हक्क असल्याचे सांगितले गेले आहे आणि त्यात नमूद केल्याप्रमाणे त्यांना इतर सवलती देण्यात आल्या आहेत. दावेदाराने सध्याची लवाद कार्यवाही चालवल्यानंतर, ओएनजीसी (ONGC) ने दावेदार आणि डीईपीएल (DEPL) विरुद्ध उच्च न्यायालयात खटला क्रमांक २९४७/२०११ म्हणून खटला दाखल केला आहे. **पूर्वीच्या लवादाचे निष्कर्ष आणि दिनांक २७ जून २०१२ रोजीचा उच्च न्यायालयाचा आदेश, आमच्या सध्याच्या निष्कर्षाचे समर्थन करतात आणि आम्ही त्याच्याशी आदरपूर्वक सहमत आहोत."**

(भर दिला जातो)

४६. हे लक्षात घेणे महत्वाचे आहे की, दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निवाड्यात, जेडीआयएल (JDIL) आणि ओएनजीसी (ONGC) हे केवळ पक्षकार असल्याने आणि जेडीआयएल (JDIL) चा दावा ओएनजीसी (ONGC) सोबत जेडीआयएल (JDIL) च्या चार वेगवेगळ्या करारांखाली उद्भवल्यामुळे अधिकारक्षेत्राचा कोणताही मुद्दा उद्भवला नाही. डीईपीएल (DEPL) हा त्या कारवाईत पक्षकार नव्हता. पहिल्या लवाद कार्यवाहीत ओएनजीसी (ONGC) च्या साक्षीदाराच्या मुख्य तपासणीला ओएनजीसी (ONGC) विरुद्ध जेडीआयएल (JDIL) ने केलेल्या दाव्याचा समावेश असलेल्या त्यानंतरच्या लवादामध्ये प्रतिज्ञापत्र म्हणून मानले गेले. या न्यायालयाला अशी माहिती देण्यात आली आहे की, २७ ऑक्टोबर २०१० रोजीच्या अंतरिम निवाड्यापर्यंतच्या पहिल्या लवाद कार्यवाहीतील साक्षीदाराची उलटतपासणी देखील त्यानंतरच्या लवादात उलटतपासणी म्हणून मानली गेली. जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यात कोणतेही समान संचालक नव्हते किंवा डीईपीएल (DEPL) मध्ये जेडीआयएल (JDIL) चे कोणतेही समभाग नव्हते या त्याच्या दाव्याच्या समर्थनार्थ जेडीआयएल (JDIL) ने इतर गोष्टींबरोबरच त्याच्या व्यवस्थापकाचा पुरावा देखील सादर केला.

४७. वरील कथन असे दर्शविते की, जेडीआयएल (JDIL) ने ओएनजीसी (ONGC) विरुद्ध चार करारांतर्गत लवादात केलेल्या दाव्यावरून या न्यायालयात हस्तांतरित करण्यात आलेल्या प्रकरणांचा संच उद्भवला आहे. लवाद न्यायाधिकरणाने ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजी दिलेल्या निवाड्याद्वारे (दुसऱ्या कार्यवाहीतील लवादाचा निवाडा) दाव्याला मंजुरी दिली. ओएनजीसी (ONGC) ने गुणवत्तेवर आधारित दाव्यासाठी कोणताही बचाव सादर केला नाही. तथापि, ओएनजीसी (ONGC) ने एका वेगळ्या कराराअंतर्गत डीईपीएल (DEPL) विरुद्ध ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्यांच्या विरोधात जेडीआयएल (JDIL) ला देय असलेल्या रकमांचे समायोजन करण्याचा अधिकार दिला. ओएनजीसी (ONGC) ने ठामपणे सांगितले की जेडीआयएल (JDIL) आणि डीईपीएल (DEPL) ही एक सामायिक आर्थिक संस्था आहेत आणि येथे कंपनी समूहाचा सिद्धांत लागू होईल. अशा प्रकारे,

ओएनजीसी (ONGC) ने पहिल्या लवाद कार्यवाहीत कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) च्या अर्जाला ज्या कारणांवर विरोध केला, ते ओएनजीसी (ONGC) ने दुसऱ्या लवाद कार्यवाहीत जेडीआयएल (JDIL) ला देय असलेल्या दाव्यांचे समायोजन करण्याची मागणी केली त्या आधारासह परस्पर जुळतात. अशा प्रकारे २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी पहिल्या लवादासमोर त्याच्या अंतरिम निवाड्यात जे मुद्दे उद्भवले आणि ज्यावर लवाद न्यायाधिकरणाने दुसऱ्या कार्यवाहीत ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजी लवादाचा निवाडा दिला, त्यामध्ये लक्षणीय प्रमाणात परस्परसंबंध आहे. आपण वर पाहिल्याप्रमाणे, दुसऱ्या कार्यवाहीतील लवादाचा निवाडा हा २७ ऑक्टोबर २०१० रोजीच्या पहिल्या लवादाच्या अंतरिम निवाड्यातील निष्कर्षांवर अवलंबून होता. न्यायमूर्ती श्री. एस. पी. कुर्दुकर, न्यायमूर्ती श्री. एम. एस. राणे आणि न्यायमूर्ती श्री. एस. वेंकटेश्वरन यांचा समावेश असलेल्या लवादासमोर कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) च्या अर्जाला विरोध करताना, ओएनजीसी (ONGC) ने कंपनी समूहाचा सिद्धांताचा अवलंब केला. आपल्या दाव्याच्या निवेदनात, ओएनजीसी (ONGC) ने विनंती केली की डीईपीएल (DEPL) ही डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज ची समूह कंपनी आहे आणि डीईपीएल (DEPL) मध्ये जेडीआयएल (JDIL) चे महत्त्वपूर्ण व्यावसायिक हितसंबंध आहेत या वस्तुस्थितीवर अवलंबून राहून डीईपीएल (DEPL) ला कंत्राट देण्यात आले होते, ज्याला जेडीआयएल (JDIL) चा 'जिवलग मित्र' (ऑल्टर ईगो) असल्याचे म्हटले जाऊ शकते.

४८. ओएनजीसी (ONGC) ने विनंती केली की, जेडीआयएल (JDIL) बरोबर त्यांचे गेल्या अनेक वर्षांपासून व्यावसायिक संबंध कायम आहेत आणि डीईपीएल (DEPL) च्या बाजूने कंत्राट देण्याचा निर्णय घेताना ओएनजीसी (ONGC) साठी हा एक प्रमुख घटक होता. दावा सादर करण्याच्या तारखेला, ओएनजीसी (ONGC) चे जेडीआयएल (JDIL) बरोबर तीन विद्यमान करार होते. ओएनजीसी (ONGC) ने दावा केला की डीईपीएल (DEPL) ची जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज शी जवळिकीचे कार्पोरेट ऐक्य आहे आणि त्यांनी सातत्याने दर्शित केले आहे की, ते डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज मध्ये एक समूह कंपनी आहेत. ओएनजीसी (ONGC) च्या मते, डीईपीएल (DEPL) हे डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ

कंपनीज च्या मालकीचे दर्शविणाऱ्या लेटरहेड व्यतिरिक्त, जेडीआयएल (JDIL) ने देखील आपल्या संकेतस्थळावर ही स्थिती मान्य केली आहे. ओएनजीसी (ONGC) ने असेही सूचित केले की डीईपीएल (DEPL), ओएनजीसी (ONGC) ला झालेल्या नुकसानाची भरपाई करण्यास जबाबदार असल्याने, ओएनजीसी (ONGC) ने निवाड्याची पूर्तता करण्यासाठी प्रतिभूति म्हणूनजेडीआयएल (JDIL) ला देय असलेली रक्कम समायोजित केली आहे. ओएनजीसी (ONGC) ने त्याचे मुख्य व्यवस्थापक (एम. एम.) अनिंद्य भट्टाचार्य याचा पुरावा पुढे आणला. ओएनजीसी (ONGC) च्या साक्षीदाराने पुढीलप्रमाणे साक्ष दिली :-

(i) १७ ऑक्टोबर २००५ रोजी झालेल्या बोलीपूर्व परिषदेत डीईपीएल (DEPL) चे प्रतिनिधित्व श्री. मोहन रामनाथन यांनी इतर दोन व्यक्तींसह केले आणि ते जेडीआयएल (JDIL) चे कर्मचारी आहेत.

(ii) १७ ऑक्टोबर २००५ च्या दुसऱ्या स्वारस्याच्या अभिव्यक्तीला प्रतिसाद म्हणून, डीईपीएल (DEPL) ने आपला प्रस्ताव सादर केला ज्यावर डीईपीएल (DEPL) च्या वतीने श्री. जी. डी. शर्मा यांनी स्वाक्षरी केली होती;

(iii) श्री. जी. डी. शर्मा हे जेडीआयएल (JDIL) मध्ये व्यवस्थापक (वाणिज्यिक आणि विकास) म्हणून कार्यरत आहेत.

(iv) ओएनजीसी (ONGC) ने ३१ ऑक्टोबर २००५ रोजी अल्पसूचीबद्ध पक्षांकडून सीलबंद बोलींसाठी दिलेल्या निमंत्रणाला प्रतिसाद म्हणून, डीईपीएल (DEPL) ने ४ नोव्हेंबर २००५ रोजीच्या उपरिपत्राखाली आपली बोली सादर केली. पत्राच्या परिशिष्टात डीईपीएल (DEPL) चा एक सारांश आहे, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की ते डी. पी. जिंदल ग्रुप ऑफ कंपनीज चा एक भाग आहे, ज्याची तेल आणि वायू क्षेत्रात प्रबळ उपस्थिती आहे आणि तेल आणि वायूसाठी किनाऱ्यालगतच्या ड्रिलिंगच्या कामात गुंतलेले आहे. ;

(v) डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) दोघांनीही समान पत्ते आणि दूरध्वनी क्रमांक वापरले आहे ;

(vi) डीईपीएल (DEPL) ची निर्मिती जिंदल समूहाने तेल आणि वायू क्षेत्राला विशिष्ट

सेवा देण्याच्या निश्चित उद्देशाने केली होती आणि डीईपीएल (DEPL) ने संकेतस्थळावर सूचित केले आहे की ते "उक्त समूहाच्या भ्रातृभावाखाली" काम करते;

(vii) डीईपीएल (DEPL) चे प्रवर्तन आणि संचालन जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापकीय संचालकांचे सुपुत्र आणि सून करतात.

(viii) डीईपीएल (DEPL) ने सादर केलेल्या बोलीवर जी. डी. शर्मा जे जेडीआयएल (JDIL) चे कर्मचारी आहेत यांनी अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता म्हणून स्वाक्षरी केली होती;

(ix) जेडीआयएल (JDIL) चे व्यवस्थापकीय संचालक श्री. नरेश कुमार यांनी डीईपीएल (DEPL)च्या वतीने जहाज भाड्याने घेण्यासाठी त्याच्या मालकांशी बोलणी केली होती.

(x) डीईपीएल (DEPL) ची स्थापना २००३ मध्ये झाली;

(xi) विषय कराराच्या संदर्भात ओएनजीसी (ONGC) च्या कार्यालयात उपस्थित असलेले मोहन रामनाथन हे जेडीआयएल (JDIL) चे महाव्यवस्थापक होते; आणि

(xii) जेडीआयएल (JDIL) च्या व्यवस्थापकीय संचालकांसह जवळजवळ सर्व वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनी जहाज भाड्याने घेणे, त्याचे तैनाती, कार्य आणि संबंधित समस्यांशी संबंधित बाबींमध्ये सक्रियपणे भाग घेतला होता, त्यामुळे डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात कॉर्पोरेट, आर्थिक आणि कार्यात्मक एकता आहे.

४९. ७ जुलै २००९ रोजी पहिल्या लवाद न्यायाधिकरणासमक्ष झालेल्या सुनावणीमधे ओएनजीसी (ONGC) च्या साक्षीदाराने सादर केलेली कागदपत्रे अभिलेखावर नोंदवली गेली. जेडीआयएल (JDIL) च्या वकिलांनी समर्पकता आणि स्वीकारार्हता या आधारावर या कागदपत्रांवर आक्षेप घेतला आणि असे सादर केले की ते त्या युक्तिवादाचा पूर्वग्रह न ठेवता साक्षीदाराची उलटतपासणी करतील. पहिल्या लवाद न्यायाधिकरणाने असे निरीक्षण नोंदवले की कलम १६ अंतर्गत अर्ज निकाली काढताना प्रतिस्पर्धी युक्तिवादांवर निर्णय घेतला जाईल. ओएनजीसी (ONGC) ने पहिल्या लवाद न्यायाधिकारणासमोर शोध आणि तपासणीसाठी अर्जही दाखल केला आणि अर्जासह मागितलेले मुद्दे दर्शविणारी अनुसूची होती. पहिल्या

लवाद न्यायाधिकरणाच्या आदेशात ओएनजीसी (ONGC) च्या निवेदनाची नोंद घेण्यात आली आहे की शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जांवर प्रथम निर्णय घेणे आवश्यक आहे आणि प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतरच कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल(JDIL) च्या अधिकारक्षेत्राचे आव्हान संबोधले जाऊ शकते. पहिल्या लवाद न्यायाधिकरणाने अधिकारक्षेत्राच्या मुद्द्याचा निर्णय होईपर्यंत दोन्ही अर्जांवरील निर्णय पुढे ढकलले. त्याचा परिणाम असा आहे की डीईपीएल (DEPL) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात कार्यात्मक, वित्तीय आणि आर्थिक एकता अस्तित्वात आहे या ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्यासाठी महत्त्वपूर्ण असलेल्या शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जांवर कलम १६ अंतर्गत अर्ज करण्यापूर्वी निर्णय घेणे बाकी होते. ओएनजीसी (ONGC) च्या वतीने विनंती करण्यात आलेल्या निवेदनामध्ये योग्यता अशी आहे की अधिकारक्षेत्राच्या याचिकेवर निर्णय घेण्यापूर्वी शोधआणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा निर्णय घ्यावा लागेल. ओएनजीसी (ONGC) च्या शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा उद्देश हा दोन्ही कंपन्यांमध्ये कार्यात्मक, वित्तीय आणि आर्थिक एकता अस्तित्वात आहे हे सुलभ करणे हा होता. शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाची सुनावणी करण्यात प्रथम लवाद न्यायाधिकरणाचे अपयश हे जेडीआयएल (JDIL) च्या अधिकारक्षेत्राच्या अनुपस्थितीला धरून २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेल्या त्याच्या अंतरिम निवाड्याच्या मुळाशी जाते. लवाद न्यायाधिकरणाच्या दिनांक २७ जुलै २०१० रोजीच्या पहिल्या कार्यवाहीत अंतरिम निर्णयात ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या कागदपत्रांचा आणि सादर केलेल्या म्हणण्यानुसार, डीईपीएल (DEPL) किंवा जेडीआयएल (JDIL) दोघांनीही ओएनजीसी (ONGC) ने सादर केलेले वादग्रस्त कागदोपत्री आणि तोंडी पुराव्याचे खंडन करण्यासाठी कोणताही पुरावा सादर केला नव्हता, ज्याचा परिणाम म्हणून कराराची निर्मिती झाली. न्यायाधिकरणाने असे म्हटले की हा करार केवळ ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यात होता आणि कलम ७ च्या संदर्भात, लवाद करार हा करारातील पक्षांमध्येच असतो. लवादाचा करार केवळ डीईपीएल (DEPL) आणि ओएनजीसी (ONGC) यांच्यात असल्याचे निरीक्षण नोंदवत न्यायाधिकरणाने असे म्हटले आहे की, ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यात लवादाचा करार नव्हता किंवा जेडीआयएल (JDIL) हा ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल (DEPL) यांच्यातील करारावर स्वाक्षरी करणारा नव्हता. ओएनजीसी

(ONGC) ने आधार घेतलेल्या कागदपत्रांची दखल घेतल्यानंतर, न्यायाधिकरणाने असे म्हटले की, जेडीआयएल (JDIL) आणि ओएनजीसी (ONGC) यांच्यातील करारात जेडीआयएल (JDIL) एका वेगळ्या निगमित कायदेशीर संस्थेने कधीही कोणतीही भूमिका बजावली आहे हे "सूचित करण्यासाठी कोणताही पुरावा नाही". कंत्राटी व्यवहारात सहभागी झालेले जेडीआयएल (JDIL) चे अधिकारी हे डीईपीएल (DEPL) चे प्रतिनिधी होते. प्रथम लवाद न्यायाधिकरणाचा दिनांक २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी दिलेला अंतरिम निकाल वाचून, अभिलेखावर जो अचूक ठसा उमटला आहे, तो असा आहे की जो लवादाचा करार ओएनजीसी (ONGC) आणि डीईपीएल(DEPL) यांच्यात झाला होता तोच अधिकारक्षेत्राच्या अनुपस्थीच्या निर्धारणासाठी प्रार्थमिक आधार आहे जे कंपनी समूहाच्या सिद्धांताच्या कायदेशीर पायाभूत मूल्यांकन तथ्य किंवा कायद्यानुसार केले गेले नाही. हे खरे आहे की, **चोलो कंट्रोल्स** (उपरोल्लेखीत) प्रकरणातील या न्यायालयाचा निकाल २०१३ चा आहे, **चेरन प्रॉपर्टीज** (उपरोल्लेखीत) २०१८ चा आहे आणि **एमटीएनएल** (MTNL) (उपरोल्लेखीत) २०२० मध्ये झाला. तथापि, ओएनजीसी (ONGC) ने जेडीआयएल (JDIL) च्या याचिकेच्या विरोधात खटला दाखल करण्यासाठी वस्तुनिष्ठ आणि कायदेशीर पाया स्पष्टपणे मांडला होता. पहिल्या लवाद न्यायाधिकरणाने ओएनजीसी (ONGC) ने अधिकारक्षेत्रावर निर्णय देण्यापूर्वी कागदपत्रांचा शोध आणि तपासणीवर केलेल्या अर्जाचा निर्णय न घेता कायद्याची मूलभूत चूक केली आहे. असे करताना, २७ ऑक्टोबर २०१० रोजी लवाद न्यायाधिकरणाचा पहिला अंतरिम निकाल नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांच्या विरोधात जातो. दस्तऐवजांचा शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा विचार करण्यात असमर्थ ठरल्याने, कलम १६ अंतर्गत स्थिति निश्चित करण्यात न्यायाधिकरणाला मदत करू शकणारे महत्त्वपूर्ण पुरावे बंद करण्यात आले. खरे तर, जेडीआयएल (JDIL) ने कलम १६ अंतर्गत अधिकारक्षेत्र नसल्याच्या त्याच्या याचिकेच्या समर्थनार्थ कोणताही पुरावा सादर केला नसल्याचे अभिलेखावरून समोर आले आहे. जेडीआयएल (JDIL) ने अधिकारक्षेत्र नसल्याचा प्रतीकथन केल्यानंतर, ज्या आधारांवर ते आपली याचिका स्थापित करणार होते ते स्थापित करणे आवश्यक होते.

५०. वरील चर्चेच्या आधारे, प्रथम लवाद न्यायाधिकरणाचा अंतरिम निकाल खालील कारणांमुळे निष्फळ ठरतो :

(i) ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या शोध आणि तपासणीसाठीच्या अर्जाचा निर्णय घेण्यात लवाद न्यायाधिकरणाचे अपयश;

(ii) कंपनी समुहाच्या सिद्धांताला लागू करण्यासाठी कायदेशीर आधार निश्चित करण्यात लवाद न्यायाधिकरणाचे अपयश; आणि

(iii) ओएनजीसी (ONGC) ने दाखल केलेल्या अर्जांवर अधिकारक्षेत्राच्या याचिकेचा निपटारा झाल्यानंतरच निर्णय घेतला जाईल असा लवाद न्यायाधिकरणाचा निर्णय.

डी. निष्कर्ष

५१. वरील सर्व कारणांमुळे आम्ही या निष्कर्षावर आलो आहोत की ओएनजीसी (ONGC) ने समूह कंपन्यांच्या सिद्धांताला आकर्षित करण्यासाठी केलेल्या याचिकेवर तोडगा काढण्यात पहिला लवाद मूलभूत: अपयशी ठरले. शिवाय, ओएनजीसी (ONGC) ने शोध आणि तपासणीसाठी दाखल केलेल्या अर्जाचे निराकरण न करता, प्रथम लवाद न्यायाधिकरणाने जेडीआयएल (JDIL) चे डीईपीएल (DEPL) बरोबर आर्थिक ऐक्य मानले जाऊ शकते की नाही या मुद्द्यावर परिणाम करणारे पुरावा स्वीकारण्यास असमर्थ ठरले आणि त्यामुळे लवाद कार्यवाहीमध्ये त्याला पक्षकार बनवले जाऊ शकते.

५२. वरील कारणांमुळे, आमचे मत असे आहे कीः

(i) कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) ने दाखल केलेल्या याचिकेवर दिनांक २७ जुलै २०१० रोजी पारित केलेला लवाद न्यायाधिकरणाचा अंतरिम निवडा रद्द करावा लागेल;

(ii) कलम ३७ अंतर्गत ओएनजीसी (ONGC) ची याचिका फेटाळणारा २७ जून २०१२ रोजीचा मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीश खंडपीठाच्या निर्णय रद्द करावा लागेल;

(iii) लवादाला अधिकारक्षेत्र नाही या जेडीआयएल (JDIL) च्या याचिकेवर नव्याने निर्णय घ्यावा लागेल. या संदर्भात, या न्यायालयाला सांगण्यात आले की तीनपैकी एका लवादाचा मृत्यू झाला आहे आणि लवाद न्यायाधिकरणाची पुनर्रचना केली जाऊ शकत नाही. त्यानुसार आम्ही निर्देश देतो की या निकालाच्या तारखेपासून दोन आठवड्यांच्या कालावधीत ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL)

प्रत्येकी त्यांचे लवाद नामनिर्देशित करतील तर ते दोन लवाद तिसऱ्या लवादाचे नामनिर्देशन करून नियुक्ती करतील. अशा प्रकारे पुनर्रचना केलेले लवाद न्यायाधिकरण, जेडीआयएल (JDIL) च्या याचिकेवर, अधिकारक्षेत्र नसल्याबाबतीत, पक्षांना अतिरिक्त पुरावा सादर करण्याची किंवा अभिलेखावर आणखी माहिती सादर करण्याची संधी दिल्यानंतर नव्याने निर्णय घेतील. अगोदरच्या लवाद न्यायाधिकरणासमक्ष पूर्वीच सादर केलेला पुरावा आणि दस्ताएवजी पुरावा नव्याने स्थापन झालेल्या न्यायाधिकरणाच्या अभिलेखाचा भाग असेल.

(iv) या न्यायालयात हस्तांतरित करण्यात आलेल्या प्रकरणांच्या संदर्भात, आम्ही आदेश आणि निर्देश देऊ इच्छितो की ही प्रकरणे मुंबई उच्च न्यायालयात परत पाठवली जावीत. जेडीआयएल (JDIL) च्या बाजूने दुसऱ्या कार्यवाहीत दिनांक ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या लवादाच्या निर्णयाला आव्हान देणाऱ्या कलम ३४ अंतर्गत याचिका एकल न्यायाधीशांनी फेटाळल्यामुळे उद्भवलेल्या अपीलांवरील निर्णय, जेडीआयएल (JDIL) - विरुद्ध - ओएनजीसी (ONGC) च्या दाव्याच्या संबांधीत लवादाचा निर्णय दिला जाईपर्यंत, लवाद न्यायाधिकरणाची पुनर्रचना होईपर्यंत आणि जेडीआयएल (JDIL) विरुद्धच्या त्याच्या अधिकारक्षेत्राला आव्हान देणारी याचिका फेटाळली गेल्यास, ते अनिश्चित काळासाठी तहकूब केले जातील; आणि

(v) ही कार्यवाही प्रलंबित असताना, दिनांक ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निर्णयांतर्गत ओएनजीसी (ONGC) ला देय रक्कम जमा करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते, जे की जेडीआयएल (JDIL) ने बँक हमी सादर करण्याच्या अटीच्या अधीन राहून काढून घेण्यास परवानगी दिली होती, जी अट मुंबई उच्च न्यायालयासमोर कार्यवाही प्रलंबित असताना कायम ठेवण्यात येईल. जेडीआयएल (JDIL) ने सादर केलेली बँक हमी प्रबंधक मूळ न्याय शाखा, मुंबई उच्च न्यायालय मुंबई यांच्या समाधानासाठी कायम ठेवली जाईल.

५३. वरील कारणांमुळे, आम्ही खालील निर्देश जारी करतोः

(i) २०११ च्या लवाद याचिका क्रमांक ८१४ मध्ये २७ जून २०१२ रोजी मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एकल न्यायाधीशाच्या खंडपीठाने निकाल रद्द बातल केला आहे;

(ii) ओएनजीसी (ONGC) ने १९९६ च्या कायद्याच्या कलम ३७ अन्वये लवाद न्यायाधिकरणाच्या दिनांक २७ ऑक्टोबर २०१० रोजीच्या अंतरिम निर्णयाच्या विरोधात दाखल केलेले अपील मंजूर केले आहे आणि न्यायाधिकरणाचा दिनांक २७ ऑक्टोबर २०१० चा अंतरिम निकाल रद्द बातल कारणात येतो;

(iii) ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) हे नवीन लवादाची स्थापना करण्यासाठी या निकालाच्या तारखेपासून दोन आठवड्यांच्या कालावधीत त्यांचे लवाद नामनिर्देशित करतील आणि त्यानंतर दोन्ही लवाद संयुक्तपणे तिसऱ्या लवादाची नियुक्ती करतील;

(iv) प्रस्तुत निर्णयाचा डीईपीएल (DEPL) - विरुद्ध - ओएनजीसी (ONGC) च्या बाजूने दिनांक ६ जून २०१३ रोजी दिलेल्या लवादाच्या निवडयावर कोणताही परिणाम होणार नाही;

(v) हस्तांतरित केलेली प्रकरणे पुन्हा मुंबई उच्च न्यायालयाकडे पाठवली जातील. ओएनजीसी (ONGC) आणि जेडीआयएल (JDIL) यांच्यातील वरील (iii) च्या संदर्भातील लवाद कार्यवाहीच्या निकालाची प्रतीक्षा करण्यासाठी हस्तांतरित प्रकरणांची सुनावणी अनिश्चित काळासाठी तहकूब करण्यात येते.

(vi) या न्यायालयाच्या अंतरिम आदेशानुसार, ओएनजीसी (ONGC) ला दिनांक ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाच्या निवाड्यांतर्गत जेडीआयएल (JDIL) ला देय असलेली रक्कम जमा करण्याचे निर्देश देण्यात आले होते, जी बँक हमी देण्याच्या अधीन राहून जेडीआयएल (JDIL) ला काढून घेण्याची परवानगी दिली होती. प्रबंधक मूळ न्याय शाखा, मुंबई उच्च न्यायालय, मुंबई यांच्या समाधानासाठी, जेडीआयएल (JDIL) ने सादर केलेली बँक हमी, दिनांक ९ ऑक्टोबर २०१३ रोजीच्या लवादाच्या निवडयाला आव्हान देणाऱ्या कलम ३४ अंतर्गत दिनांक २८ एप्रिल २०१५ रोजी एकल न्यायाधीश खंडपीठाच्या रद्द बातल

करण्याच्या निर्णयाच्या विरोधातील अपीलांचा निपटारा होईपर्यंत, कायम ठेवण्यात येईल.

(vii) लवाद न्यायाधिकरणाची पुनर्रचना झाल्यानंतर, कलम १६ अंतर्गत जेडीआयएल (JDIL) च्या याचिकेवर नव्याने निर्णय घेतला जाईल. त्या संदर्भात सर्व अधिकार आणि युक्तिवाद लवाद न्यायाधिकरणाद्वारे निर्णय घेण्यासाठी खुले ठेवण्यात आले आहे. पूर्वीच्या लवाद न्यायाधिकरणासमोर सादर केलेले मौखिक आणि दस्ताऐवजी पुरावा वरील निर्देशांच्या अनुषंगाने स्थापन होणाऱ्या नवीन लवाद न्यायाधिकरणासमोरच्या कार्यवाहीचा भाग असतील. ओएनजीसी (ONGC) ला शोध आणि तपासणीसाठी आपला अर्ज पुढे नेण्याचे आणि लवाद न्यायाधिकरणासमोर पुढील निर्देश मागण्याचे स्वातंत्र्य आहे. जर पक्षांना असा सल्ला दिला गेला असेल तर त्यांना लवाद न्यायाधिकरणासमोर पुढील पुराव्यासाठी पुरावा सादर करण्याचे स्वातंत्र्य असेल.

५४. वरील अटींनुसार सदर अपील मान्य करण्यात आली आहे. हस्तांतरित केलेली प्रकरणे वरील निर्देशांच्या प्रकाशात निकाली काढण्यासाठी मुंबई उच्च न्यायालयात परत पाठविण्यात यावी.

५५. प्रलंबित असलेले अर्ज (असल्यास) निकाली काढण्यात येतात .

अपील मंजूर करण्यात आली.

तळ टिपा (Foot notes)

१) "१९९६ चा कायदा".

२) "ओएनजीसी (ONGC)".

३) "अंतरिम निवडा".

४) 'जेडीआयएल (JDIL)' किंवा 'दुसरा उत्तरवादी' .

५) 'डीईपीएल (DEPL)'.

६) जहाज (Vessel).

७) (२०१०) ५ एस सी सी .३०६ ["इंडोविंड"].

८) "पहिल्या कार्यवाहीत लवादाचा निवाडा".

९) "दुसऱ्या कार्यवाहीत लवादाचा निवडा".

१०) लवाद याचिका क्रमांक ५८७, ७६७, ७६८ आणि १०४५ /२०१४.

११) लवाद अपील क्र. ४४६ ते ४४९ /२०१५.

१२) हस्तांतरित प्रकरण (दिवाणी) क्रमांक ४७, ४८, ४९, आणि ५०/२०१६.

१३) "एएसजी".

१४) (२०१३) १ एससीसी ६४१ ["क्लोरो कंट्रोल्स"].

१५) (२०१८) १६ एससीसी ४१३ ["चेरन प्रॉपर्टीज"].

१६) (२०२०) १२ एससीसी ७६७ ["एमटीएनएल"].

१७) ७. लवादाचा करार.

(१) या भागात, "लवाद करार" म्हणजे करारात्मक असो वा नसो, निर्धारित कायदेशीर संबंधांच्या संदर्भात त्यांच्यात निर्माण झालेले किंवा त्यांच्यात उद्भवू शकणारे सर्व किंवा काही विवाद लवादाकडे सादर करण्यासाठी पक्षांकडून केलेला करार.

(२) लवाद करार हा लवाद खंडाच्या कलमाच्या स्वरूपात किंवा वेगळ्या कराराच्या स्वरूपात असू शकतो.

(३) लवाद करार लीखीत स्वरूपात असला पाहिजे.

(४) लवाद करार लेखी असेल, आणि असल्यास (ए) सदर दस्ताऐवज पक्षकारांनी स्वाक्षरी केलेल्या स्वरूपात असेल;

(बी) पत्रांची, तारांची, तारांची किंवा संप्रेषणाच्या इतर साधनांची देवाणघेवाण, ज्यात कराराची नोंद प्रदान करणाऱ्या इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांद्वारे संप्रेषणाचा समावेश आहे; किंवा

(सी) दावा आणि बचाव विधानांची देवाणघेवाण ज्यामध्ये कराराच्या अस्तित्वाचे एका पक्षाकडून अभिकथन केले जाते आणि दुसऱ्या पक्षाकडून नाकारले जात नाही.

(५) लवाद खंड असलेल्या दस्तऐवजामधील करारातील संदर्भ हा लवाद करार असला, तर करार लेखी असायला पाहिजे आणि संदर्भ असा असायला पाहिजे की तो लवाद खंड सदर कराराचा भाग होईल.

१८) (२०१८) १५ एससीसी ६७८.

१९) लवाद आणि समेट (दुरुस्ती) कायदा,२०१५ ("२०१५ दुरुस्ती").

२०) (२०१७) ९ एससी सी ७२९ ["दुरो फेलगुएरा"].

२१) (२०१९)७ एससीसी ६२.

२२) "कॅनफिना".

२३) रेडफर्न अँड हंटर ऑन इंटरनॅशनल आर्बिट्रेशन, ५ वी आवृत्ती - २.१५, पृष्ठ क्र. ८९-९०

२४) गॅरी बॉर्न, इंटरनॅशनल कमर्शियल आर्बिट्रेशन, २ री आवृत्ती, खंड १, पृष्ठ क्र. १४१८ वर

२५) उपरोल्लेखित पृष्ठ क्र. १४३२ वर

२६) उपरोल्लेखित पृष्ठ क्र. १४५० वर

२७) जॉन फेलास, कंपेलिंग सिग्नेटरीज टू आर्बिट्रेट विद नॉन सिग्नेटरीज (Compelling Signatories to Arbitrate with Non-signatories),न्यूयॉर्क लॉ जर्नल (२८ मार्च, २०२२)

२८) गॅरी बोर्न, उपरोल्लेखित टीप २४, पृष्ठ क्र. १४१८ वर

२९) (२०१९) १५ एस. सी. सी. १३१ ["**सांग्यॉंग इंजिनिअरिंग"**]

३०) (२०१९) २० एस. सी. सी १

३१) (२०१५) ३ एस. सी. सी ४९

<u>अस्वीकरण</u>

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याचा/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही. तसेच, इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करिता वैध मानला जाईल.

X – X – X - X